

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Historiae Societatis Iesv ... Pars

Everardvs / Avctore R. P. Francisco Sacchino Societatis Eivsdem Sacerdote

Orlandini, Nicola

Insvlis, M.DC.LXI.

Liber Tertius.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-98283](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-98283)

HISTORIÆ SOCIETATIS IESV PARTIS QVARTÆ

A.D. 1575.

Liber Tertius.

Soc. 36.

ANNVS iam Iobelæus, & Sanctus adest, qui Romanæ Societati, uti ceteræ Vrbi, ex confluentium vndique Peregrinorum vi, copiosam latè explicandæ caritatis materiam obtulit. Opportunè Pater Generalis prouiderat, ut ex varijs Nationibus lecta idoneorum Sacerdotum adesset manus. Hi Professorum in Templo, & ad Sancti Petri Pœnitentiariorum auxiliares, diuersarum linguarum peritiâ, & tractandarum scientiâ animarum pro virili contenderunt: ut peregrinantes suscepti laboris, atque impendij pretium quàm vberimum ferrent: non sibi modò, sed & suis, & Patriæ. Immensus confessionum magnam partem à prima recti, prauique notitia, exceptus est numerus, labore sanè inæstimabili: cum assiduè ingens præstolantium corona fellam confessionalem obfederet: nullo, quàm longus fuit annus, laxamento, nec discrimine festi, profectique diei. Multi aduenarum ad Sancti Andreae per Exercitia spiritualia reformati, qui totos se novos homines, & sanctitate plenos ab sancta Vrbe domum referrent: graues plerique viri, ac transmontani, quorum inter populares multum habitura vsum religio speraretur. Ex Romano Collegio supra vtitata vulgaribus annis in publicum studia, longo tempore terni, quaterniue in Sanctissimæ Trinitatis Xenodochio Peregrinis inseruière, vbi frequentia hospitium prima. Nam cum semper prompta sit aduersus aduenas Romana benignitas; tum sancto illo tempore largè se prodit: probatque se Roma cunctarum gentium, si non sate patriam, pietate certè parentem. Itaque super id, quod Cardinales, Dinastæque Romani, & passim priuati Ciues ad se perquam liberaliter suos populares, aut quapiam necessitudine obstrictos, ad hæc multos omninò alienos recipiunt; Sodalitia multa sunt, quæ hospitalitatem publicè exercent, præsertim in aggregatos sibi per Italiae Vrbes, & Oppida eiusdem instituti cœtus. Verùm, quæ ab Sanctissima Trinitate nomen habet Sodalitas, hanc propriè assumpsit prouinciam, nemine ut reiecto, cuiusvis ætatis, atque ordinis seorsim viros, ac fœminas gratuito excipiat: quod non tam proficetur magnificè, quàm exequitur pulcherrimo spectaculo caritatis. Etenim dena interdum hominum millia, eoque amplius (nam oppidatim ex vicino concurrunt) eodem die confluunt, ordineque miro, prouidentia summâ, caritate splendidâ, constantiâ indefessâ omnibus satisfaciunt; lauant singulis pedes, & osculantur: nec solùm lauant; sed purgant resectis vnguibus, & callos ex via contractos, & pustulas curant, ad mensam ministrant, sternunt lectos, lacrimantibus plurimum præ pietate, quibus talia exhibentur officia, vel pudore confusis. Etenim viri honestissimi è Sodalitate sunt, ceterique auxilio sponte accurrunt è prima nobilitate, ipsique Cardinales, & non rarò Sanctissimus Pater: qui, quæ dixi, ministeria suis tractare manibus non exhorret ergà vel infimæ fortis homulos, & turbam agrestem. Tanta vis est gratiæ Saluatoris, tantumque in generosis pectoribus habent pondus verba, quibus quæ in minimos è suis conferuntur, collata in se ducturum recipit. Horum igitur præstantium operum Collegij Romani alumni, ut venirent in partem; non solùm prædicta obsequia adhibebant corporibus; sed etiam in edocendis per circulos rudioribus necessaria scitu Religionis dogmata, in explicanda Iobelæi rite suscipiendi forma, in præparandis ad confessionem rectè instituendam, in exhortandis ad nouum vitæ cursum ineundum occupabantur. Quam per occasionem non modò Catholici

I
Iobelæum incipit.

2
Scholares Collegij Romani in Sanctissimæ Trinitatis Xenodochio peregrinis inseruiunt.

3
Sanctiss. Trinitatis Sodalitas quæ solcat exercere.

4
Ipsè Sum. Pontifex peregrinis inseruit.

5
Collegij Romani Alumni peregrinos instruunt.

- 6 multi ab inueteratis, atque enormibus vitijs; sed etiam ab errorum profundo Hæretici non pauci abstracti: & eorum quidam magisterium, præconiumque fallacis doctrinæ diu professi. Quippe horum etiam hominum turba ingens affluerat, seu uisendi studio, seu mores mox Romanorum grauius ex oculato testimonio apud inficium vulgus infamandi. Sed uicit consilij peruersitatem usurpatum oculis catholice specimen sanctitatis. Dum uident maiestatem, ornatumque Templorum, continentia supplicantium agmina, perennia quædam varijs portis Urbem inuentium Peregrinorum flumina, ac subinde longo ordine Sodalitates indutas faccis nudo pede acriter sibi terga flagris profcidentes: dum confertas multitudine Basilicas, gemitusque, & lacrimas, & tunctiones pectorum, & inuocationes ad Sacrarum Reliquiarum conspectum: super omnia dum Romanorum in excipiendis honorificè, hospitaliterque habendis aduenis liberalia pectora: & alia de genere hoc, tanquam gestientis, ac triumphantis pietatis pompam intuentur: pulcherrima ea species (ut est uirtutis facies supra modum amabilis) lætiferum deceptarum mentium gelu disiecit, & perniciosa corda molliuit, ut cupidè ad tam sanctæ, ac benignæ parentis gremium recurrerent, quod eo etiam pronius fecere; quod magis, quæ ipsi spectabant, ijs quæ nebulones Ministri deblaterare de Romanis ad inuidiam solent, aduersabantur. Sed non omiserim, ad specimen utilitatis Catholicis uiris allatæ, dignum æterna memoria exemplum, Laurentius Gambaria Brixienfis, poëta non ignobilis multorum lucubrationibus annorum elaboratum opus amatorijs refertum fabulis iam prælo destinabat. Possenino rem indicauit. Is luculenter exposuit, quàm certum sibi crearent exitium, quæ scandalorum genera Christi pusillis offerrent. Quæ cum Laurentius diuino intus illustrante Spiritu intellexisset; die Veneris sancto dena carminum millia ignibus dedit: præoptans malè insumptos labores perituro expiari igne, quàm æterno puniri. Studium inde ad canenda Christianis digna uatibus transtulit. Dignus profectò non solum meliore fama, quod improbum partum abolere sustinuit; sed etiam maiore, quàm si seruauisset. Et sanè nec quàm noceant mali, nec quàm profint boni codices facillè est cogitatione assequi. Sunt enim socij, sodalesque assidui, qui sine rubore, ac metu concinnè, & acriter monent, mouentque: quales ipsi sunt, tales breuè lectores efficiunt. Quamobrem tantopere Societas semper siue componendis, siue edendis, vulgandisque, quæ alij perferipissent, institit. Enituit hoc sancto tempore, tanquam in amplissimo christiani Orbis Theatro Gregorij summi Antistitis pia beneficentia, quam latè in omnes fundens, nihilo quàm superioribus annis in Societatem deriuauit augustius, largâ stipe Collegij Romani penuria, ac Penitentiariorum leuatis incommodis. Collegium quoque Germanicum, quæ cæpit munificentiam profequens, Templo Sancti Apollinaris admodum Romæ celebri, adiunctisque ædibus donauit. Ita demum per conductâ domicilia id Collegium vagari desijt. Templum uerustate deformatum, dum Pontificiæ item benignitate restituitur, ipsique è nobilitate Germana Alumni, egerendâ humo, & ruderibus, comportanda materiâ, & cæmentis, alijsque uisibus opus iuuant summâ alacritate; ea species Ciuem Romanum, ut non modicam conferret pecuniæ summam, commouit. Voluit quoque Pontifex, ut planè Societas in Clericorum Seminarij, & Conuictorum administratione, rei familiaris procurationem susciperet. Vtramque initid hanc, & instituendorum Adolescentium, atque alendorum procurationem Societas gesserat. Verùm cum Congregationis secundæ Patribus uisum esset ab re familiari administranda, ubicumque Seminaria, & familias discipulorum iuuenum necesse esset regere, abstinendum: Congregationis postremæ Patres eo decreto confirmato impetrauerant à Gregorio, cum uniuersi supplices accessissent, ut illâ curâ Societatem exoneraret: ne præter propria incommoda, externas per Prouincias Urbanum exemplum noceret. Quod cum Pontifex perbenignè concessisset; Cardinalis Sabellus, in quem recidit onus, procuratoribus appositis, spinosum negotium, ac tricis innumerabilibus implicatum expertus est. Itaque tum ad sese expediendum, tum rem quoque animorum multò geri constantius posse persuasum habens, si cura utraque coniungeretur; impulit Pontificem, ut eam rursus Societati sarcinam imponeret: quamuis uerbo, & scriptis Euerardus modestè, sed acriter

6
Catholicorum,
& Hæretico-
rum conuer-
siones.

7
Boni exempli
efficacitas.

8
Laurentius
Gambara sua
inhonesta car-
mina Posseni-
no luadente
comburit.

9
Librorum lectio
quantam
profit, vel ob-
sit.

10
Gregorij Tet-
tij decimi in
Societatem be-
nificientia.

11
S. Apollinaris
Templum, ad-
iunctisque
ædes Collegio
Germanico do-
nat.

12
Societas in
Seminarijs rei
Familiaris cu-
ra se exponat.

13
Card Sabellus
à Pontifice im-
petrat, ut eam
curam Societas
rursus assumat

acriter repugnaret. Ceterum quantum huius quieti Ordinis, auctoritatiq̄ fau-
ret Gregorius; præclare ostendit, datis ad suos Internuncios, præsertim in His-
paniam, literis: quibus vetabat Sociorum operam ad inuidiosa munera, neque In-
stitutum propria adhibere: cuius rei causam planius infra reddemus. Nunquam aliàs
Roma plures è Societate amisit. Nam & morbidus latè fuit annus, & laborum
moles immensa nonnullorum vitas præcipitavit. Octodecim excessere, in quibus
præcipuè memoria digni Ioannes Tristanus, ac Hieronymus Azailla Domi Pro-
fessorum defuncti. Hic natione Hispanus vndecim in Societate versatus annis, sex-
ennio Tyrenibus instituendis præfectus, religioſa sapientiæ haud magis præcep-
tor, quàm forma. Ille inter Ferrarienses ædificiorum Magistrus facillè primus, an-
no millesimo quingentesimo quinquagesimo sexto ad Societatem accessit, ita dulci
sensu iam tum in seculo ad verbi Dei auditum solitus colliquescere; vt inter con-
cionem perenni lacrimarum fluuiio totus cooperiretur. Inità Societate, vt Archi-
tectura quoque egregiè pollebat, huc, atque illuc assiduè per Italiam, ac Sici-
liam discurrens ad habitandum, & tractanda Diuina ædes, vt eorum ferebant tem-
porum angustie, in religiosum vsum concinnans; quocumque pergeret multò præ-
clariora humilitatis suæ, mansuetudinis, obedientiæ, orationis, ac ceterarum vir-
tutum exemplis, quàm fabricandi, architectandiq̄ scientiâ ædificia excitabat.
In Romano Collegio Ioannes Maiorius, Laurentius Amodæus, Curtij, & Fabij
item è Societate Frater, & Iacobus Ledesma supremum diem expleuere, morbo
in Pœnitentiariæ laboribus hausto, raræ omnes virtutis. Sed præcipuum in Ledes-
ma factum est damnum, tertio decimo Kalendas Decembris erepto. Apud Pœni-
tentiarios agebat, ab Romano Collegio, vbi iam diu studia temperabat, transla-
tus; vt in Conscientiæ causis, quæ plurimæ, & implicatissimæ per sanctum illud
tempus vndique afferuntur, domesticis, externisque perfugium esset. Ibi laborum,
vt creditum est, mole superatus, decubuit, haud obscurâ sui exitus præfensione,
quem statim aduocato Reçtori, abnuentiq̄ credere, tertio constanter prædixit.
Cumque demum Reçtor contenderet, etiamsi eiusmodi reuelationes veræ essent,
oportere ipsum à Deo breuem vsuram lucis exorare Peregrinorum causâ, Nihil
opus esse, respondit, quod Iobelai iam finis appeteret. At tua, inquit, scripta tam
varia, tamque vtilia; quæ magna ex parte sunt imperfecta? Ne id quidem quic-
quam refert, inquit: fuerunt etiam imperfecta Patris Laynis, fuerunt Diui Tho-
mæ, & aliorum. Hæc securitate curam bonus Pater ab hac vita ad immortalẽ tra-
duxerat: tamque tranquillo animo se, & sua ab diuino nutu penitus suspensa ha-
bebat. Malo inualeſcente ad Collegium Romanum defertur: ac vegetus adhuc
sensibus consueta Sacramenta impetrat. Vbi verò sacrosanctum Christi Corpus pro
Viatico allatum est; manibus, atque oculis in Cælum sublatis, clarâ voce longam
habuit orationem, quâ diuinissimam Trinitatem, omnesq̄ cum Regina Cæli
Sanctos, ac Beatos inuocans, etiam Societatis Parenti Ignatio, quem cum sum-
mâ veneratione sanctum appellare semper consueuerat, suam animam commen-
dauit, multum lacrimans, & collacrimantibus, qui circumstantibus, quorum visce-
ra, ad conspectum, & verba tantæ pietatis, insolitis ignibus astuabant. Paulò post
Confessario impensè interroganti diu tergiuersatus, quæ de vocatione eius anno
millesimo quingentesimo quinquagesimo septimo, cum euenerẽ memorauimus,
enarrauit. Nec ambigitur, quin addere multa potuerit. Quorum illud vulgatum
est, præuisum ab eo Toleti Cardinalatum. Nam cum is aliquando sub Scholarum
porticum inambularet, viso eo procul Ledesma, vicinos inclamans, inambulare
domi Cardinale admonet. Qui cum prospectassent, ac neminem apparere, nisi
Toletum dixissent; admirabundus Pater: Deus bone, exclamat, Tolerus Cardina-
lis. Sed non hæc tam mira sunt, quàm eius virtutes. Adnotabant Patres in eo qua-
tuor eminentia laudum quasi paria: eò illustriora; quò difficilius copulantur: Scien-
tiam singularem cum summa humilitate: Ingenium natura acutum, & perspicax cum
pietatis cultu simplicissimo: Sedulitatem in rebus gerendis exactam, cum summa pa-
tientia, & tolerantia molestiarum: postremò Zelum eximium, eoq̄ censorium
cum sui submissione iudicij: Scientiæ opinionem rarè alius parem consequatur. Do-
ctissimus

14

Io. Tristani,
& Hieronymi
Azailla mors
& laudes.

15

P. Ledesma
morientis, ac
viventis virtu-
tes.

16
Permagis sit à
Patre Laynes

Etissimus eum quisque suscipiebat maximè, & Laynes in primis, qui scripta eius ad se Tridentum de controuersis rebus, quæ in Concilio agitabantur, iubebat perferri. In Romano Collegio cum aliquando è proponendis ad disputandum thesibus vnam iuberet induci, & Magister, qui proponebat, probabilem affirmaret, quòd Auctores multi, grauesque tenerent; ostendisse dicitur sextodecimo syllogismo tandem ex ea propositione perueniri ad aliam in vno Conciliorum damnatam. E tanta verò scientia nil assumebat sibi, nisi laborem, nullà ambitione premens eam, ac promens. Nam si caritas requireret; absque personarum discrimine nulli parcens labori, communicabat largè, candideque cum omnibus: de cetero agebat quasi vnus è numero.

17
Simplicium, &
indoctorum
nullum respice-
bat pietatis ge-
nus.

Porro cum ingenia acria, experrecta, latè capacia haud ferè ad simplicem quandam pietatis formam descendant; Ledesma piacularibus calculis, aque sanctæ, paruis imaginibus, pijs precationibus, atque horum similibus, perinde ac rusticanus quispiam, aut anicula addictus erat. Scilicet non partiebatur pietatem, sed totam amplectebatur: alteque in animum demiserat, nihil habendum vile in Religione, vbi cultus refertur ad summum, ac præpotens Numen: hoc excellentior, quò maiori cum mentis humanæ subiectione.

18
Hæc quæ mi-
nuta vocantur
ad maiora di-
spouunt.

Atque hæc, quæ segnis, ac fastidiosa quorundam religio vocare minuta solet; illud inter cetera habere momentum, quòd assidue vigorem pietatis, & gustum virtutis iucundum alunt, præparantque ad maxima. Certè, qui in rebus hisce occupatur animus, vt frequentissimè occurrunt, eum non dubites assidue habitare in cælo: quòd apertè erat videre in Patre Ledesma: qui etiam si quid scriberet multum, parumue; singularum pagellarum in fronte Sanctissima IESV, & MA-

19
In suis scrip-
tis semper Ie-
su, & Mariæ
nomina præpo-
nebat.

RIÆ nomina, & quidem maiusculis literis figurabat. Super hæc, cum is, qui admodum natura sedulus, & acer est, feruidior idem plerumque sit, ac stomachosior; Ledesma in exequendo suo munere mirè sedulitatis, in perferendis, si quæ obstabant, miræ erat patientiæ: vt qui non commotione efferuescentis circa præcordia humoris ad opus incitabatur; sed rationis imperio, & prudentis caritatis: quæ vt docet adhibendam curam; ita remouendam acerbiteratem. Atque adeo, si quid pro suo munere existimaret quempiam admonendum; parcebat nemini: sed legum more, sine ira, sine odio, ceterisque perturbationibus, quantumuis quis oblectaretur proteruius, quòd postulabat vsus, exequebatur. Ex eadem cupiditatum victoria, & rationis perfecto dominatu oriebatur studium perfectæ disciplinæ vigil, atque sollicitum, cum placidissima obedientia, & verecundia aduersus Moderatores, quasi Nouitij. Ita vt cum ijs, quòd opportunum in publicum duceret, diligenter exponeret; si non persuaderet, aperto stans capite, demissisque oculis, nec verbum quidem contra adderet: ab nutu obedientiæ non solum factò, sed nec mente audens discrepare.

20
In admonendo
pro suo mune-
re nemini par-
cebat.

Neque alias virtutes, quamuis egrè sociabiles, minus prudentia, & caritate coniunxerat. Parcus verborum, ac suo tempore copiosus, noscens tempora, & lingue potens: subridens idem semper, atque subtristis: vt pacem beatam animi intelligeres, sed nequaquam solutam, atque incustoditam: ac Socios neque fugaret tristitia, neque leuitate dissolueret; sibi austerus, alijs indulgenti propior. In erigendis, consolandisque mæstis, & pusilli animi, aut quos scrupuli angerent; pro auctoritate, ac dexteritate efficaciam maximam; eamque ob rem adibatur à multis. In Gymnasio, præsertim in refellendis erroribus Hæreticorum, altissima, fecundissimaque doctrinæ: at in domesticis exhortationibus modicus doctrinæ: in explicando vsu virtutum multus: non tam eas acutis, abstrusisque referciens sententijs; quàm pijs, & ad vsum spectantibus: eoque præsertim, quòd nil dicebat ab sua discrepans vita, magno erat vox eius cunctis emolumento. Nemo vnquam cessantem, aut ab opere vacuum vidit, nec nisi perrarè concessis laxamentis utebatur. Hactenus ab communi vsu Præsidi concessu non nihil despectens: de cetero, ne extremo quidem tempore, cum iam senecta & languor vrgerent, adduci potuit, vt exors communis seueritatis vllà re feret. Magnificiebat Societatem, atque amabat dulcissimè. Et multa in ea obseruabat miracula, vt verbis ipsius vtar, stupenda, non particularia, sed vniuersalia, non singulorum, sed omnium, neque alicuius temporis tantum, sed continua: quæ Dominus, inquit, IESVS augere dignetur, & magnitudine, & numero, Virgoque gloriosa Sanctissima MARIA, Amen. In his miraculis reponebat coniu-

21
Erga superio-
res reuerenti-
simus.

tionem

22
In Scholis
multam, in do-
mesticis adhor-
tationibus mo-
dicam præle-
fert doctrinam

23
Otiolus nun-
quam fuit, nec
à legum obser-
uantia immu-
nis.

24
Societatem
magnificiebat.

25
Societatem
magnificiebat.

tionem caritatis inter omnes: ut longè plus Societatis filij se inuicem diligant; quàm si ex eodem vtero prodijissent: tum pacem ex hac coniunctione. Donum Castitatis in iuuenibus, & olim pranè assuetis, ut nec odor fumi in eis sit. Zelum tantum in omnibus conuertendarum animarum. Quod plerique spirituales sint æquè iuuenes, idiotæ, ac docti: cum tamen spiritualemente vera hominem vel vnum fieri tam ardui operis sit. Tantam per Orbem terræ Societatis propagationem tam breui tempore, idque cum mutatione morum in Regionibus, ac Ciuitatibus, apud quas agit. Eximium profectum in pietate simulatque quis ingreditur, cum tanta firmitate, atque constantia; ut statim peregrinationes à Tyronibus obeantur, & virtus in occasionebus quoque persistat. Humilitatem adeo insignem nobilium, doctorum, atque eorum omnium, qui alioqui in pretio habentur. Indiæ miracula, & conuersionem. Diuinam vim mouendi corda, non verbis modò, sed & solo aspectu, & incessu. Quæ omnia aiebat aduersus proteruos demonstrari posse planè in Societate esse, & esse admiranda, atque à Deo. Quibus adiciebat mirabiles conuersiones è spiritualibus Exercitijs: cum tamen ea Sanctus Pater Ignatius ante literarum studia composuerit. Et ut intelligas quàm sedulus esset obseruator diuinæ clementiæ; admirabatur domesticas quoque conciones hominum adolescentium, & rudium propè ex improuiso habitas, tamque feruentes, ac rerum diuinarum plenas. Quia verò intelligebat quanta in unico Romano Collegio totius corporis agatur vtilitas; peroptabat id Collegium virtute cum primis florere. Atque idcirco, qui virtutibus abundarent; eos haberi in pretio: contemni verò, & parui fieri, si cui cassâ pietate inesset scientia: quò, uti par est, dominaretur religio, scientia seruiret. Multum reponerat in eo, ut præter consuetas remissiones, nulla inter collegas essent commercia: colloquia autem remissionum nonnisi ex præscriptis à Patre Natali capitibus ducerentur. Summi item existimabat momenti ne liceret cuiuis cum quouis agere: eoque necessarium arbitrabatur; ut recens ab Tyrociniis producti curæ veterani hominis sanctitate præstantis committerentur, qui eos ab Tyronum, ac ceterorum Collegiarum vsu segregatos, in oratione, ac deuotione proueheret. Nec Collegiorum Rectores rei familiaris cura quicquam implicari; sed tantum inspiciendo assiduè, lustrandoque Collegio, & conseruandis, promouendisque in virtutum studio singulis, apta cuique suggerendo præfidia, intentos voluisset. Præceptores autem diuinarum rerum eam cupiebat docendi viam tenere ut in huiusmodi quæstionibus adhiberent Christianæ fidei, ac veritatis probationem, non falsam, sed firmam: atque aduersaria argumenta contra veritatem, neque cum amplificatione proponerent, neque simul vniuersa si multa essent: sed vel singillatim, vel per partes proferrent, ac refutarent. Huc volebat intendi vires, ut in tota disputatione eluceret vigor fidei, quemadmodum ipse loquitur, & affectus pietatis: adeo ut etiam, qui scriptam disputationem legerent; piè afficerentur. Laudandum in primis Diuum Thomam, eiusque doctrinam: ac sicubi ab eius discedendum sententia, quòd nonnisi perrarò (si quando communis Doctorum opinio contraria est) excusationem, seu interpretationem, vel distinctionem adhibendam, ut semper Doctore sancto auctoritas illibata persistat. Nec verò Auctorum Scholasticorum quemquam irridendum, quamuis opinio eius oppugnaretur: abstinendum à facetijs in gymnasio: nec risum datâ operâ excitandum: sed inter docendum subinde pios ad pietatem locos inferendos, ut semper oratio benè morata sit, & auditorum non magis scientiam, quàm pietatem educet. Denique nouas opiniones, etiamsi magna cum probabilitate sese offerant, nonnisi de Studiorum Præfeti consensu, maturaque consultatione inducendas. Quæ ego præcepta ed libentius ex eius autographo excerpfi; quòd & percommoda sectantes experientur, & quam ipse docendi formam sequutus sit, planè demonstrant. Is verò tantus rerum altissimarum Magister, cum vsus poscebat, ut in Romano Collegio celebritatis cuiuspiam causâ carmina, & id genus hilariores descriptiones indicerentur; tum ut exemplo suo ceteros incitaret, tum ut ostenderet quanti faceret communium laborum participem fieri, ac denique quanto animi studio domesticas res amaret, atque complecteretur; etiam ipse aliquid acurè, ac iucundè pangebatur. Quin etiam teneræ ætatis iuandæ causâ non modò catechismum concinnauit breuem ediscendum pueris, & alterum paulò

25

Quædam prædicabat Societatis miracula

26

Collegium Romanum virtute præstare peroptabat.

27

Quales cupiebat Collegiorum Rectores.

28

Quales Præceptores diuinarum facultatum.

29

Quam erga S. Thomam reuerentiam.

30

Quam in docendo grauitatem.

31

Quam cautè nouas opiniones proponendas.

32

Carmina cum iunioribus affigere solitus.

33
Catechismum,
atque grammat-
icam ad puer-
torum utilita-
tatem scripsit.

34
Fuerat idus
Congregationis
generalis
decreta per
Prouincias
mittit.

35
In Hispania
paupertati pro-
spicit.

36
Antonium Vi-
nchium Vi-
sitationem in
Longobardiam
mittit.

37
Claudium A-
quauiam Col-
legij Neapoli-
tani Rectorem.

38
Benedictus
Palmius Car-
dinalium Mo-
ronum Ge-
nuam commi-
tatur.

39
Lucius Cru-
cius pro Pal-
mio P. Genera-
li assistit.

40
Missiones va-
riæ per Italiam,
& extra.

41
Thomas Ra-
dius & Baltha-
sar Sfondratus
Catarum mittit.

42
Emerius de
Bonis, & Ju-
lius Mancinellus
Epidaurum.

43
Horum fru-
ctus.

44
Mensuram
Sanctorum di-
tributionem
instituit.

paulò fustorem ad Magistrorum institutionem; sed etiam artem grammaticam scripsit, vtens vocabulis, & phrasibus christianis; quòd facilius vnà cum doctrina pueri christianos spiritus haurirent. Quibus, alijque laboribus si non in terris, certè in Cælo gloria pari fruitur, tantoque cumulatior, quando terrenam plenius spreuit. Dum verò anni sanctitate cuncta Romæ feruent, Euerardus ad vniuersam Societatem conseruandam, perficiendamque producens curas, quæ in Congregatione generali decidenda Patres ei permiserant, magno labore cum Assistentibus maturè transacta, in Prouinciis misit, vt in Congregationibus Prouincialibus, quæ sub anni exitum ad legendos Procuratores coactæ sunt, vsui forent, pro gentium varietate iudicanda. Illud propriè paupertati sanctæ prospiciens ad Hispaniæ Prouincias scripsit, ne finerent Præsides quemquam Sociorum quicquam capere ab propinquis, vel in conducendorum scriptorum pretium, vel quosuis priuatim vsus. Quippe exitiosa est multis modis ea licentia: equalitati officit, ignauiam, arrogantiam, contumaciam capiētibz ingenerat, ceteris offensionem, atque emulandi libidinem, præter ostium, quod sensim ad maiora panditur. Anno extremo Antonium Vinchium, qui ex Rhēni Prouincia lectus Procurator Romam iussu præfestinarat; ad Longobardiam Prouinciam inspectandam misit: & Claudium Aquauiam ad regendum Neapolitanum Collegium, Dionysio Vasquio, cui non admodum cum Salmerone conueniebat reuocato, moxque remisso in Hispaniam. Sanè Hispanica domicilia, ob multos, egregiosque ad nouum Orbem transmissos, operarijs indigebant: neque admodum in Italia carus habebatur Dionysius. At Claudius ab tyrocinio inter Philosophiæ, Theologiæque studia partim ijs è Societate, qui alterum Probationis annum cum literarum studijs coniungebant, partim sodalitati Beatæ Virginis egregia cum laude præfectus, indè iussu docere Philosophiam, excreto post semestrem sanguine; quæ fuit causa præfecturas illi approperandi, Seminarium Romanum regebat, cum ire Neapolim iussus est. Vere inuente cum Genuam periculosis factionibus scissam Gregorius Pontifex Ioannem Moronum Cardinalem pacificatum mitteret, adiutorem ei Benedictum Palmium addidit: cuius loco cum in longum abiret mora, ad consultationes inter Assistentes Pater Generalis Lucium Crucium aduocauit. Multè præterea per Italiam excursions habitæ, & Laureti permultis Peregrinis summo labore nauata opera, Sanctam Deiparæ Cellam ex itinere Romano visentibus, & quibusdam Sodalitatibus Maceratenfium, ac Perusinorum, qui præstò essent in via, Socij attribuit egregio cum fructu. Extra Italiam in Cretam Insulam, atque in Illyricum operarij missi. Catarenfis Episcopus cum diceret, fat quidem Sacerdotum superiore anno missorum operâ excultum populum; sed quòd permanens utilitas foret, Clerum restare instituendum, flagitatu propè extorsit, vt rursus auxilia sibi in eam rem darentur. Itaque Thomas Radius, & Balthasar Sfondratus natione Illyricus concessi. Pari studio Epidauriensis Respublica auxilia postulauit: instititque Vicentius Porticus reuens ad eum Archiepiscopatum euectus, vir & pro sua dignitate omni dignus obsequio, & pro eximio studio, quo Nuncijs Pontificijs Societatem in Polonia fouerat, omnia meritis. Ergo Sacerdotum egregium par Emerius de Bonis, & Iulius Mancinellus cum comite, in eam lecti prouinciam. Hi cum Archiepiscopo, & Legato ab Republica ad Pontificem missi, nauis conscensâ quotidiano Litaniarum vsu inuocato, Nautisque, ac Vectoribus piaculari grano donatis, perque eam opportunitatem ad venerationem diuinæ Matris, ac frequentem precandi vsu excitatis felicem cursum tenuerunt. Magnâ voluntate à summis, medijs, infimis accepti, illud primum tempore admonente pietatis incitamentum admouere. Pridie Kalendas Septembris, cum paulò ante peruenissent, inter Canonicos, & Clerum numero ampliùs sexaginta, post sacrum maximum, mensuram distributionem Sanctorum fecere, adhibita explicatione accommodatâ utilitatis, quam ex eo religionis genere par esset decerpere. Atque Archiepiscopus vt in sibi subiectis Monasterijs, quæ numero quinque sunt, ea consuetudo induceretur, imperauit. Quin etiam vbi emanauit in vulgus, adeo est libenter excepta; vt vtrò Franciscanus Pater in suum quoque Cœnobium ab ditio- ne Archiepiscopi liberum, ac priuati Ciues permulti, magno cum animi sui fructu, & gaudio in suas domos induxerint. Piacularia grana Monasterijs ex ditio- ne Archiepiscopi

chiepiscopi eius nomine distributa, atque accepta perlibenter, additâ cohortatione loco aptâ. Duo sunt extra mœnia pauperum viriisque sexus etate fessorum receptacula, ubi gratuitò attinentur, collatâ etiam ad alimentum stipe. Hos item sæpius inuisendo, adhortandoque ad cultum pietatis Patres plurimùm recreârunt. Primo Septembris Dominico die, cuncti magno cum sensu pietatis, atque vberi fletu ad sacrosanctum Eucharistiæ epulum accessere, permultis etiam è nobilitate ad spectandum affusis, ut quorum oculis ea rerum species noua accidebat. Id fuit sanctioris exordium instituti: nam decreuere in posterum idem Diuinum Conuiuium mensibus singulis frequentare, singulisque diebus aliquantum spatium matutinæ preceationi in Templo pariter impendere, atque Litanias sub vesperam exequi. Interim conciones ad populum sacris quibusque diebus perpetuata, solido, sæcundoque pietatis plausu: à quibus nunquam Illustrissimus Rector, & Senatus, quantumuis grauis causâ interueniret, abduci se passi, egregio tum suæ Religionis documento, tum publicâ studio. Illud non mediocriter proderat, quòd media in concione aliqua, ex populo opportunioribus, conscientiæ quæstio tractabatur: quanquam id munus bis inter hebdomadam etiam Iulius Mancinellus ex instituto obi-
 bat. Ad hæc semel quaque hebdomadâ, omnes, cum suis quisque auditoribus, Ludimagistri in Templo primarium, multis præterea è nobilitate, ac populo, ad catechesim conueniebant. Ibi mirus puerorum animis ardor iniectus (gestientibus ad spectaculum parentibus) neque ab ea schola voluit Archiepiscopus præsentiam vnam suam abesse: cum & piæ imagines, & cereos Agnos, aliæque munuscula distribuens stimulos currentibus adderet. Illud etiam nouum, & mirum accidit vulgo, luuenes nobilium insignem manum ad frequentem Diuinorum mysteriorum vsum pellexere. Bis singulis hebdomadis ad Emerium conueniebant, qui eos (vti fit in Sodalitatibus Beatissimæ Virginis) piorum lectione librorum, opportunis adhortationibus, colloctionibus, ceterisque de more pijs exercitijs ad omnem pietatem informabat. Tribus in Templis, quò latius pateret, Sodalitas Sanctissimi Dei Nominis Iesu instituta, ad temere iurandi vsum abolendum: nam dicta impia, atque execrationes necesse non erat arcere: quòd ne nomina quidem in gentis lingua dicantur inesse talium scelerum, inuidendâ felicitate. Neque intra Urbem stetit labor, & fructus: sed cum Archiepiscopo ad vicinas profecti Insulas; noua lux ijs quoque allata: ubi tantùm piacularia profuere grana; vt postea per Insulanos sparsa, paucos cerne-
 res, quorum è manibus precatória ferta non pendèrent. Haud minore pietatis renouatione, & auctu in Creta Insula par alterum Sacerdotum, Franciscus Lucas, & Angelus Latinus desudârunt. Venetijs medio vere profecti, percommoda vñ nauigatione, quam secundiorem religiosi exemplis, ac ministerijs, adhortationibus, catechesibus, confessionibus audiendis, pijs colloctionibus reddidere. Insulæ primum Cephaleniæ portum inuecti sunt; ubi Templum Turcarum scelerare incensum, Vætorum, atque Insulanorum collatitiâ pecuniâ reconcinatum, opportunum fuit solennibus Paschalibus peragendis. Omnes ad vnum expiati vætores: atque vnus præ ceteris, quem grauiâ propter scelera multos annos à confessione desperato absterruerat. Ad Insulam indè Zacynthum progressi, dum nauis colligendis mercibus moram trahit, suis & ipsi coaceruandis animarum mercibus insistere, tanquam diuinitus ad Iudæi iuuenis salutem appulsi: qui inter suos Doctor, & multarum peritus linguarum, cum christiana veritatis amplexandâ causâ Thessalonicâ Zacynthum venisset, in Græcorum schismaticorum manus incidere: iamque dies instabat baptismi; cum Patres re cognitâ Leonardum Hæmum Insulæ Præfectum, qui olim Alexandriæ Patrem Ioannem Baptistam Romanum protexit, admo-
 nent. Is Catechumenum corruptoribus ereptum instituendum Patribus in Catholica fide volentem tradidit; quem diligenter ex cultum celeberrimo apparatu, præfente, cum Principibus, Leonardo, Kalendis Maij sacro fonte lustrârunt. Ac Neophytus ardentissimæ fidei statim redarguere in Synagogis Iudæos exorsus, ab ijs patienter etiam verbera pro Christo pertulit; moxque perfectæ vitæ studio Venetias nauigauit. Patres multis quoque inter se, cumque Deo reconciliatis, nec paucis mulierculis, quas è flagitiorum cœno extraxerant, nuptui traditis; perrexere in Cre-

45

Sanctissimæ
Communio-
nis
frequentiam.

46

In concionibus
conscientiæ
quæstionem
proponunt.

47

Ad catechesim
concursum, &
ardor.

48

Iuuenes ad pi-
etatem indu-
cuntur.

49

Sodalitas no-
minis Iesu in-
stituitur ad a-
bolendum tem-
pere iurandi
abusum.

50

Franciscus Lu-
cas, & Angelus
Latinus in
Cretam Insu-
lam mittuntur.

51

In Insula Ce-
phalenia Tem-
plum restau-
rant, & animos
renouant.

52

In Insula Za-
cyntho infi-
gnem He-
bræum bap-
tizant.

- 53
Creta in mifer-
ro inuenta ita
tu.
- 54
Foscarinus
Cretæ Prætor
Nostris fauet.
- 55
Creta tribus
constat Ciuita-
tibus.
- 56
Nostrorum
Candiæ labo-
res.
- 57
Christianæ do-
ctrinæ propa-
gatio.
- 58
Collegium
Græcorum a
Gregorio Ter-
tiodecimo Ro-
mæ instituitur.
- 59
Duo grauer
agroti confes-
sione animam
corpulque cura-
rant.
- 60
Venetijs tribus
ante Quadra-
gesimam die-
bus Sacramen-
tum splendide
expouitur.
- 61
Ludouicus Ga-
gliardus Ven-
etijs strenue o-
peratur.
- 62
Augustinus
Triuisanus in
Societatem in-
gredi deliberat.
- tam. Insulæ faciem superstitionibus, ac vitijs miserè deformatam inuenere. Tria præcipuè habebant hominum genera, Græci schismatici, quorum amplus numerus: Græci orthodoxi: & ritus Latini cultores. Per absentiam Pastorum latè regnabat incitiam, præsertim inter Catholicos. Nam Græci Sacerdotes inopia pressi, & numerosa plerique filiorum sobole, ab domo Dei ad suas domos auerterant curam: Latini verò Pastores, locatis plerique redditibus, in Italia agebant. Ita syluescentibus moribus, & schismaticis haud omnino dormientibus, innocentia, verusque Dei cultus in dies magis deterebatur. Hæc inter mala illud erat optimum, quod Insulæ præerat Clarissimus Foscarinus, vir virtutis egregiæ, & adiuuandi populi perstudiosus: cuius auctoritate nixi Patres cuncta promiora habebant. Vrbes hæc tempestate solum tres habet Creta, quam præci Vrbbus centum inclutam cecinere: Candiam, vnde toti Insulæ nomen, Rhetimum, & Canæam. Has Nostris præcipuè sibi instituendas, renouandasque susceperunt. Post duas lustratas; Candia, vt in Vrbe omnium principe, fixâ sede, visendis valetudinarijs, concionibus frequentibus, pijsque sermonibus, vsu Diuinorum mysteriorum, explicandis conscientia difficultatibus, vinctis ad trirèmes edocendis, solandisque, & cetera turba nautica instituenda, multum profectum. Sed præcipua vtilitas extitit è catechismo, quem in literarijs ludis discuntibus pariter, & Magistris explicabant. Multos secum deportarunt libellos, & rosaria, Multo maiorem dein numerum religiosa Sodalitas, quæ Venetijs est pauperum erubescens procuratrix, Augustino Barbarico impellente, summisit. Horum distributione factum, vt latissimè sacra doctrina propagaretur à filijs, in Parentes quoque, ac domesticos omnes permanans. Per Ægæi quoque maris Insulas plurimos eorum sparsere libellorum, opportuna aduersus incitiam leuamenta. Eundem græcè transferendum curarunt: & quidem eò sensum incumberebat Franciscus, vt Sacerdotes Græcos comitate pellectos ab errore diuelleret. Iamque multa allexerat capita, quorum auctoritate sperabat fieri posse, vt in cuncta Insula catholica fidei vnitas redintegraretur: præsertim, si quod etiam moliebatur, vt Germanorum iam stabat, ita Græcorum adolescentium statueretur in Vrbe Seminarium: quod Gregorius Pontifex statim magnanimâ suâ caritate complexus, hoc ipso anno de eo instituendo in Purpuratorum Patrum Senatu retulit. Duo ex confessione peccatorum etiam corpori remedium adepti. Alter nobilitate conspicuus in graui morbo, deque eius salute penè omnibus desperantibus, cum offerrentur ad expiandum animum Sacerdotes; negauit se cum quopiam confessurum, nisi cum Patribus Societatis: affirmans id si faceret; sperare sibi valetudinem redituram. Neque aliter euēni: protinus à confessione releuatus breuè penitus valuit. Alter, neglectâ per annos viginti penitentiâ, iamque depositus iacens, clariorem expertus est indulgentiam Diuini Parentis. Vt enim ex animo peccatorum virus eiecit; prorsus, tanquam omnem malæ valetudinis causam vomuisset, qui pridie moribundus iacuerat, postridie sanus per Urbem inambulauit. Quo ex genere exempla, licet multa passim præteream, interdum quedam aspergere, ad perennem Diuinæ clementiæ memoriam, pertinebit. Interim rerum, quæ in Creta gerebantur, præclara fama etiam Venetijs celebrabatur, & cariorem viris Clarissimis Societatem reddebat: cum tamen & ipsa in Vrbe Socij egregiè vires contenderent. Die Iouis, Lunæ, ac Martis Quadragesimæ exordio proximis, proposito publicè Diuinissimo Sacramento in splendide ornato altari, precatone assiduâ, antemeridianis, pomeridianisque concionibus, secundo Ciuitatis murmure, & magno concursu, fecere ne tam latè debaccharetur temporis eius licentia: vt que dum passim exitiabilis dominatur hilaritas; alicubi sanctæ hebdomadæ salutaris mœstitia repræsentaretur. Mario Beringuccio Domum regente, Pater Ludouicus Gagliardus modò Venetijs, modò Patauij rerum pars maxima gerendarum erat. Ea virtutis, doctrinæ, faciendæ vi, atque opinione pollebat, sed in primis exercenda spiritualibus meditationibus nobilitate proficiebat. Quo adminiculo Augustinus Triuisanus, vir nobilis quadragenario maior, cuncta in Republica gestis præclare muneribus publicis, prudentiaque, & rerum multarum scientia clarus, nuncium remittere mortalibus curis animum induxit. Ad Clericos Regulares Theatinos studio ante propendebat: eorum

eorum vitam sibi, vt negotia fugienti, ratus aptiorem: nam in Societate in literis, agendisq̄ rebus tota versante, se id ætatis inutilem fore. Inuitabat & illuc eius per familiaris, virq̄e magnæ famæ Surianus ingressus. Sed dum Augustinus considerat nouissimum mortis momentum, atque vtram in eo articulo mallet egisse vitam; diuino quodam collustratus radio, intelligens, quæ ab Societate auerterent causæ, ab existimatione sui, & proprij commodi studio proficisci; eam sibi omnino statuit suscipiendam, in qua lateret, in qua, quemadmodum ipse ratiocinabatur, vt in tanta Doctorum hominum multitudine, postremus haberetur. Eoq̄e magnifico animo Nouellariam profectus ad Tyrocinium, ad Patris Antonij Valentini pedes prostratus, dixit, adesse se propè iam senem, sed vt Christi causâ repuerasceret, paratum quidquid iniungeretur exequi. Sed exoptare, vt se Patres infimis laicorum Fratrum ob eundis ministerijs, quod vitæ superesset, adijcerent. Neque deinceps minorem animi submissionem, simplicitatem, ardorem præstitit: vt vel adolescentes præiret ætatis molitudine ad cuncta flexibiles. Leuauit clarissimi viri ad Societatem accessus desiderium Fuluij Androtij, qui in Ferrariensi Collegio, quod iam pridem regebat, sexto Kalendas Septembris decessit, optimè de ea Ciuitate meritis. Plurimum apud nobilissimum quemque poterat, quorum animos pertractabat. Magni & à Duce fiebat, qua ille gratia duntaxat in commoda animi eius vtens, malebat, si quando interrogaretur, consilij, quàm audiendis confessionibus præsto esse, seueritati propior: vt dicerent quidam Aulicorum aureum Collegium posse per eum effici, si paulum indulgere nosset. Ciuitatis animos tum rectæ vitæ exemplis sibi adiunxerat, tum præcipuè nauandâ moribundis operâ quoties à quouis accerferetur. Com-
 plures sexus vtriusque ad vitam seueriorem traduxit, in quibus etiam nobilem feminam, in ætatis flore, & forma præstanti viduam: ob cuius rei dolorem iuuenes quidam dissoluti, si fortè loco minus frequenti Patrem deprehenderent, exhibilare cœperunt, quoad tandem & ipsi Christianâ famuli Dei patientiâ fracti, eundem sibi conscientiarum suarum magistrum assumpserunt. Nec minus ille pollebat in Socijs suæ curæ commissis, & ad perfectionem promouendis. Quin & mirâ dextertate, si cuius labaret constantia; in proposito sanctitate firmabat. In sui corporis cultu nullum adhibebat, nisi sanctæ paupertatis, & humilitatis ornatum, vilissimas sibi, & maximè detritas vestium legens, auctoritatemq̄ vnicâ sanctitate sustentans. Ex vsu quem habebat cum Deo, resq̄e diuinas meditandi, libellos meditationum scripsit, qui extant, admodum pios, & legentibus salutare. Taurinensi Collegio ineunte anno insigne additum decus quinque sacris corporibus. Tria erant Martyrum ex illustrissima Thebæorum legione Solutoris, Aduentoris, atque Octauij: Quartum Iulianæ Virginis, quæ magna per miracula, cum fortissimi Heroës pro Christo cecidère, reperit, seruauitque eorum reliquias. Quintum Gufsolini, qui Abbatia Sancti Solutoris olim Abbas sanctitatis famam virtutis excellentiâ meruerat. Diuina hæc pignora ab annis ferè quadraginta, cum Templum Diui Solutoris, & Abbatiam inter belli impotentiam Galli excidère, deposita asseruabantur in Sacello Beatæ Virginis, quam vulgò Consolatam vocant, in Prioratu Sancti Andree. Iam Abbatia Sancti Solutoris ad Vincentium Parpaliam virum antiquæ religionis deuenerat. Is ægrè ferens beatos illos Patronos, tanquam inquietos, & propè ignotos in commodato hospicio degere; dum quammaximè illustrandæ eorum memoriæ viam vestigat; statuit certam reddituum Abbatia partem ad Collegium Societatis transferre: cum eo, vt sub nomine Solutoris, & Sociorum Templum extrueretur, vbi meritis afficerentur honoribus. Cuius rei ab Pio Quinto Pontifice (apud quem pro Sabaudia Principe Orator agebat) potestatem facillè impetrauit. Iamq̄e Templi ædificatio adornabatur. Sed incerta casuum præuenturus Abbas translationem Sanctorum pignorum maturauit. Sancti huius anni exordio cum Hieronymi Roborei Archiepiscopi Taurinensis mox Cardinalis iussu totâ Ciuitate præcessisset ieiunium, quartodecimo Kalendas Februarij cerimonia maximâ supplicatio instituitur, præeuntibus ordine Ciuium Sodalitatibus, quæ circiter viginti sunt. Sequebantur Religiosæ familiæ cum apto tempore cantu, & carmine. Post eas tres à quaternis Sacerdotibus in Diaconorum habitu gestabantur arca

63

Nouellaria
Tyrocinium
aggreditur magna
sui demissione.

64

P. Fuluij Androtij mors, & dotes.

65

Nauatio moribundis operam Ciuitatem sibi summè conciliat.

66

Paupertatis, & humilitatis studium.

67

Quinque Sanctorum corpora ad Taurinense Collegium translata.

68

Supplicatio instituitur solenni pompa.

intertextis auro stragulis tectæ sub umbellis, quas primi Ciuium sustinebant. Prima Guffolini, secunda Iulianæ corpora, tertia cineres, ac minutiora liphana trium Martyrum Thebaorum habebat. Et hanc Collegij Sacerdotes, Seminarij illas gestabant. Quibus redintegrato ordine supplicantium succedebat Seminarium, Clerus, Canonici, cum Symphonicorum choro præstantissimorum, claudente hunc Ordinem Archiepiscopo in Pontificali ornatu. Nouum indè, nec ante spectatum Taurini excipiebat agmen. Recens ab Duce instituti Equites Sancti Mauritiij, ipsique

69
Equites Sancti Mauritiij, & Sancti Lazari comitantur.

Sancti Lazari adiuncti procedebant bini in purpureis togis gemina Cruce viridi, candidaque distinctis. Hisce cingentibus, plurimas inter faces, latè maiestatem spargens, quatuor Sacerdotum ex Equitibus ipsidem humeris gestabatur Arca, ad vrnarum priscaurum formam, artificio, & precio nobili fabrefacta Romæ Parpaliæ impensâ: in qua fœnis è fenestellis eleganter sita spectabiliora Sancti Solutoris, & Sociorum ossa per christallum visibantur, proximè sequentibus Duce Emmanuele,

70
Adiunt & Seruissimi Principes, sacrique Proceres.

Carolo Principe, & Amedæo eius liberis. Sua cuique purpurea toga longocum sirmate crucibus magnis fulgens: spectaculum planè Taurinensibus nouum. Tum Apostolicus Nuncius, Ferrariensis, Venetusque Legatus, Archiepiscopi duo, totidem Episcopi. Magnus Cancellarius Ducis, Senatus, ac ceteri Proceres ibant postremi, inter vias populi multitudine, qui plurimus ex vicinis quoque Pagis, & Urbibus affluerat, impeditas. Faut, præter opinionem, tempestas ex horrida, & ninguida, tanquam applaudente celo, repente ad supplicationis incessum in

71
Nostri supplicationi cum facibus occurrunt.

mite serenum explicata. Rector Collegij Achilles Gagliardus; cum ceteris Patribus, arca, Temploque textilibus, & multâ vi carminum decore exornatis ad Sacelli fores in amiculis candidis, lucente quisque cum face diuinis hospites multa cum religio-

72
Taurinensis Episcopus laudatione festum cumulauit.

ne exceperet. Postridie quæ præcipua Sanctis Martyribus Taurini festa lux agitur, pridiana par acta celebritas: quam Archiepiscopus inter diuina, quæ Pontificali peregit ceremoniâ, præclaro Martyrum panegyrico cumulauit. Triumphantibus inter sacras gratulationes Taurinensibus, Genuæ cuncta ciuilibus dissidijs miscebantur. Quo vbi venit Cardinalis Moronus, quem prædixi à Pontifice legatum, nullam reconciliandæ concordie viam prætermisit. Benedictum Palmium, cuius operâ & ad confessiones, & ad capienda consilia plurimum utebatur; iussit apud se principid diuersari: sed ille pro veteri suo more, & religiosarum amore latebrarum, breuè expressit bonam veniam in Collegium demigrandi: vbi laborem ad-

73
Card. Moronus Genuam dissidijs turbatam inuenit.

eundi quotidie Cardinalis necessitate geminatum religiosæ consuetudinis condiebat iucunditas, & abundè pensabat. Iussit quoque eum Cardinalis in Matrice Ecclesia populum alloqui. Ter ad id se Benedictus comparauerat, ter prohibitus est varijs tumultibus: ita rerum statum perturbauerat, Satan, ac nationem in primis deditam pietati à se ipsa diuersam fecerat. Nihil enim perinde publicam pietatem labefactat, quàm de dominatu certamina, vel mentes alioqui religiosas occæcantia. Tandem perseverantia Legati vicit: cæptasque prosperè Benedictus conciones cum approbatione communi Ciuium profecutus est, ita dictionem attemperans, quæque vtriusque partis maximè interessent in medium afferens; vt vtraque pars ab se stare eum arbitretur. Disserebat de Rerumpublicarum nostratium, externarumque discrimine: quæ leges, instituta, mores christianas decerent: quæ pacis commoda: quæ damna, & causæ disensionum: quæ inimicitiarum intestinarum remedia: quæ ratio, ac via otij honesti, & pacis innoxie conseruandæ.

74
Benedictus Palmius à Cardinali ductus in Collegium demigrare ma- uult.

Hæc, & id genus alia vt vera, & vulgo grata, propensis auribus accipiebantur, & animis. Cum fructum reformidans Satan interuertere tanti boni causam tentat. Coorto inter populum tumultu, & quadam coniurationis suspitione; post captos sex, qui capita putabantur, dum alijs querendis insititur; serpi rumor inter Iesuistas latere. Cingitur vndique Collegium. Certi homines conquirendis Coniuratis destinati; præterque eos vis magna irrumpunt. Inter quos & designatos ipsum intra Collegium iurgio exorto, dum strictis se telis petunt, parum abfuit, quin ira diuina permitteret religiosarum domorum importunam sollicitationem fœdâ cæde nobilitari. Vbi interpositu Nostrorum, aliorumque compressus furor; ad conquisitionem versi, angulos, recessusque scrutati omnes, etiam sepulchra explorarunt,

75
Concionatur cum Prudentia, ac fructu maximo.

Ac

76
Collegium turbatur præinani suspitione latentium fedisioforum.

Ac

Ac ne frustra tantum edidisse strepitum viderentur; postquam alij super alios iterum, ac tertio cuncta peruestigando fatigarant; cum indignatione abeuntes, alij dicebant penitus abstrusos, & subiectis Collegio facibus exciendos, alij clanculum aliquo postico dimissos, alij alia, per quæ erroris ab se pudorem in innocentes auerterent. Ea res Senatum, electoque à populo grauius offendit. Misere qui ipsos purgarent, denunciarentque suo iniussu euenisse: plurimum se deferre Collegio: velie omnino saluum, ac paratos tueri. Suspiciones fuere variegatæ, neque illa in leuibus, ad intercidendas conciones Palmij, ab ijs, quorum intererat perseverare dissidia, callidè structam calumniam. Nam literæ quoque vulgatæ sunt, quibus nunciabatur, si indigerent pecunia, ad Benedictum irent: quanquam eo nomine se ipsum notari Legatus Pontificius interpretabatur. Quidquid sit, tantum semel ab concione Palmius abstinuit: adeoque non est deterritus; ut cum parum, quæcumque tentarentur viæ, procederent, paucorum perniciosa, vel cum exitio publico ad priuata emolumenta grassantium, in hos Evangelici pectoris expromendam libertatem ratus, non dubitavit acerrimè palam inuehi: affirmans omnium, qui clarissimæ ei Reipublicæ perniciem, atque interitum molirentur, nota sibi planè esse nomina: ac ne quispiam coniecturâ erraret; protraheretur eos in publicum, ac sudarij iactu designaturum è suggestu. Quorum quidem perditam audaciam, & arrogantiâ, citius quàm religiosissima Ciuitas corrueret compressum haud dubiè iri diuinitus. Quæ ardenti animo dicta, ac libero, quanquam turbulentos acriter pupugere, ut admurmurantes, obstrepentesque, etiam deiecturos eum de suggestu minitarentur, tamen ab seditionum ducibus, magnum ad cetera momentum trecentos ad pacis consilia, ad auctoritatem Senatus, ac Principum traduxere. Pridie Idus Septembris pro concione alloquens populum, sperare se dixit Beatam Virginem, quæ eo ipso die quadragesimo septimo ante anno pacem impetrârât, intra diem octauum Natalis sui, qui fuit mundo pacis exordium, item nunc impetraturam: atque adeo pro sua benignitate facturam, ne dies octauus, ac ne vigesima quidem quarta hora exiret, priusquam optatis annueret. Omnes hanc domum cogitationem, hanc spem referrent. Et quidem quod ad Urbem pertinet, diuinauit. Eodem die sub horam ante noctem secundam duo Reipublicæ Collegia Cardinalem adeunt: suam ei causam vtraque permittunt. Acclamatur pax: spargitur per Urbem acclamatio, ac lætis vbique vocibus frequentatur. Festis cuncta sub noctem collucent ignibus, & campanarum tintinibus personant. Pro compositis res habebantur, & erant, modò qui ab Urbe exierant consensissent: ad quos missus à Legato Palmius; nihil retulit præter verba. Recrudere mox turbæ, mota arma, agrè expressæ quadraginta dierum induciæ, per quas Pontificius, Cæsaris, & Catholici Regis Legati conditiones pacis componerent. Eam ob rem ad Casale Montisferrati egressi, ab ijs ad partes vltro citroque commeante sepe Benedicto: qui inter tot ærumnas, animique dolores multis à Deo solatijs roboratus, non exiguum habuit levamen ex Hispani Legati pietate. Is erat Carolus Gandiæ Dux Francisci Borgiæ postea Societatis Iesu Præpositi Generalis dignus Sancto Parente filius. Interim pestilentia, quæ magnam Italiæ partem anno insequenti deuastauit, sœuire in Sicilia cœpit; mercibus, ut opinio fuit, ex Turcarum terris inuecta. Panormum, Montem Regalem, Bibonem infecit. Vbi primum Panormi suspicio dira inualuit; extra mœnia receptaculum Ciuitas statuit, in quod ab integrorum commercio quotquot malum contingeret, summoerentur: & procurandis ægrorum animis ab Rectore Collegij Paulo Achille Auxilio implorato; Paulum Mantuanum Sacerdotem, cum Socio Nouitio impetrauit. Qui dum sedulo in languentium vtilitates inuigilant, Nouitius periculosè decubuit, Paulum pestis absumpsit. Eorum loco Pater Didacus vir strenuus, & Templi Panormitani veluti columen successit, quem item paucis diebus melior vita exceperit. Nec tamen conterrita est Sociorum caritas: & missa denuo eò subsidia sunt: ac malo per Urbem increbescente, cum ad alias contagij periculo vacuas infirmitates alij Sacerdotes assiduè accurrerent; duo insuper à ceterorum vsu secreti, Franciscus Constantinus, & Gabriel Puteus, quorum opera tantum in pestilentibus poneretur. Et Francisco Constantino summa bonitas statim æternæ vitæ præmia representauit.

Gabriel,

77
Inconulto Senatu id factum dicitur. Primum.78
Palmij vis ac libertas in dicendo.79
Urbem ledendam prædicit, atque diuinat.80
Turbatur iterum Ciuitas.81
Palmius pro pace allaborat.82
In Sicilia pestis excitatur.83
P. Paulus Mantuanus peste contactis infertuens moritur.84
P. Didacus in eodem munere, ac morte succedit.

- 85 Gabriel, postquam rarefcere per Vrbe[m] malum cepit, in suburbanum cum tribus Socijs non Sacerdotibus, qui ipsum, & Constantinum inuerant, diu expiandis, solandisque ceteris, quos Ciuitas segregarat, perseuerant incolumis, donec & ipsum cumulatam generosis laboribus mors percelleret: cuius cum ceteras virtutes, tum in primis obedientiam eius ætatis Patres commendant. E tribus, quos dixi, Socijs Ioannem Antonium Oliuerium sæua febris, incertum an pestilens, intra quadraginta horas extinxit, probati virum exempli domi forisque: reliqui duo, quanquam calamitate communi tacti, superfuere. Haud multo melior Messanæ fors. Sed quia Ioanne Baptista Carminata Rectore cautiùs res administrata; Deo pariter auxilia superstitibus populis conseruante, minus damnum acceptum. In suburbanum secessum, cui nomen Sanctus Rainerius, segregabantur lue contacti. Prima ibi palma caritatis Patrum Capuccinorum fuit, & mortui aliquot. Additi mox è Societate, qui partem laborum, & periculi ferrent, duo Sacerdotes, cum Laico: quibus intactis, vnus tantum Laicus Aloysius Calligares cui subsidia morbidis procurandis Ciuitas negotium dederat, infectus occubuit. Per occasionem contagij translata Catanam grauiorum studia doctrinarum: & Politium (Pentiam quidam latinè vocant) aliquot Sociorum iuuenum summoti primarum literarum aperto ludo: namque iam diu tres ibi è Societate tanquam in statione morabantur, præbente Ciuitate impensas, & certam coloniam postulante. In Monte Regali, ac Bibone, quanquam nihil è caritate in publicum detractum est; nihil tamen domi pestilentia imminuit. Siracusas calamitas communis in præsens non attingit: hic tamen Michael Ochoia Nauarrus, quem sæpè memorauimus sanandarum dono infirmitatum fuisse diuinitus præditum, Kalendis Octobris, dum ex frugifera excursionem per Siciliam habita redit, morbo ex lapsu contracto decessit. Amplius anno in postrema hac excursionem posuerat, montana, & asperrima, & maxime auxilio ege[n]s obiens loca: concionabatur frequenter, pueros, ac rudes collectos tintinnabulo diebus singulis ad christianam sapientiam informabat. Expiabat inueteratas in scelere conscientias, excidebat Santicas superstitiones, quarum adeo immanem sylum reperit, vt diceret nulla in Indiarum solitudine æque necessariam validorum Sacerdotum securim. Interdum etiam depellebat morbos ab ægris corporibus, testante Ioanne Antonio Blondo Iosephi, & Dominici Sacerdotum in Societate germano fratre, qui ei comes ibat, etiam sedum cancerum sanatum, qui misero homini inferius labrum, mentumque depalcebatur. Genus autem vitæ eius erat eiusmodi, vt nihil indigeret ad auctoritatem miraculis, summa comitas, indefessus labor, suauissima caritas. Vbicumque publica hospitalis domus adesset, nunquam alio diuersorio vtebatur: si ea non adesset, casâ contentus, quam Oppidani commodarent, vitam tenuem, & asperam oblatâ, vel emendicatâ stipe sustentabat. Hisce recentibus, ac veteribus multorum annorum auctus laboribus; consentaneo religiosæ vitæ exitu ægram, & collacrimantem vniuersam Ciuitatem reliquit. Mæstæ solandæ Prouinciæ opportunè Ioannes Polancus aderat, quem Inspectorum antè missum commemorauimus. In beneficio singulari reposuere Socij eius hominis se præ omnibus Prouincijs dignatos esse præsentia, gratulationeque, & obseruantia, quantâ par erat, exceperunt. Ille publicè, ac priuatim agens comiter ac paternè, alios monitis opportunis, plerosque exercitijs spiritualibus, alios aliter correxit: omnes nouo religiosæ perfectionis amore succendit. Ducentos septuaginta reperit in Prouincia, quos singillatim omnes allocutus est. Plurimum commendabat, vt dederent se orationi, & subigendis cupiditatibus, maxime existimationis: atque in consuetudine familiari modum religiosum tenerent: nequaquam naturali tantum quodam vsu, humanoque contenti: quam præcipuè rem vt inculcarent, Prouincialem, Rectores, Præfectos rerum spiritualium, & Confessarios, tum in hebdomadarijs cohortationibus, tum quoties se opportunitas daret, admonuit. Prouinciæ Professorum Domus deerat, cui procurandæ vehementer institit: sed nihil transegit. Illud prudenter excogitauit cum ad discipulorum animaduersionem non inuenirentur qui vellent è secularibus nomen Correctorum subire, tanquam subinfame; homines reperit, qui idem munus honestiore titulo exequerentur, Adiuutores Magistrorum eognominatos. Haud minus curam Franciscus Sunyerus no-

Item P. Franciscus Constantinus, Gabriel Putcus, & Io. Aut. Oliuerius.

86 P. Constantinus in obedientia excelluit.

87 Messanæ eadem lue crassatur.

88 P. Io. Baptista Carminata in eare sedulitas.

89 Fr. Aloysius Calligares morbidis occurrens obiit.

90 In Monte Regali, & Bibone pestis non obfuit Nostris.

91 Siraculis P. Michael Ochoia ex lapsu moritur.

92 Eius feruor, & fructus.

93 In sanandis infirmitatibus potens.

94 Ad conciliandam sibi auctoritatem virtutes.

95 P. Io. Polancus Inspector in Siciliam opportunè venit.

96 Eius industria, ac monita, vt in Prouincia spiritum reuocaret.

97 Correctorum Scholarium nomen odiosum lepidè mutat in Adiuuorem Magistrorum.

mus Poloniæ Prouincialis in circumuenda, ordinandaque sua Prouincia intendebat. Hoc anno Iaroslauense Collegium formari cœptum. Tres latinitatis instituta palæstræ. Georgius Phrysius præpositus Rector. Profectum & in religione restituenda permultum: atque prænobilis femina post diurnam disceptationem, ut publicè vana dogmata execraretur, adducta. Sed nusquam lætius, quàm Vilnæ, ut annis quoque proximis, regerminabat catholica seges. Memorandum spectaculum edidere quatuor germani fratres Radiuilij, cum in Collegij Templo die Iouis sancto ad sacrum epulum pariter accesserent; Nicolaus Christophorus natu maximus, idemque Lituaniæ Marescalcus: Georgius ætate ei proximus Vilnensis Episcopi Coadiutor: Albertus, & Stanislaus nouellæ stirpes sub anni exordia in diuinos Saluatoris translati hortos; eosdem paulò post magna cum familiæ parte gestiens Catholicorum grex vidit publicè Antistiti sacro chrismate consignandam frontem præbentes. Vnde aucta ad vulgus Diuinis mysterijs veneratio: quem si saperent mortales; pulcherrimum nobilitatis, opumque usum ducerent, posse diuinis rebus commendationem asserre. Hinc Vilnæ magna in vulgus ad orthodoxa inclinatio, quod nobilissimus quisque pelliciebat præcedens. Atque adeo sub Paschales ferias in Vilnensi Collegio septem & quadraginta Hæretici, viginti Schismatici Ecclesiæ redditi: quibus mox incredibili Hæreticorum dolore Minister accessit, duodecim Satanæ annos ad circumueniendos mortales strenuâ impietate famulatus. Per Henrici in Galliam profectionem, iterum Polonia ad interregnum redijt, & longa certamina. Post quæ ad Stephanum Bathorum Transiluanicæ Principem insequenti anno sceptrum delatum. Is, quam dudum expectabat, Sociorum in Transiluaniam expeditionem, dum maximè vrget, tumultibus bellicis nequiuit exequi. Primum Bechelio quodam Vngaro è Trinitariorum hæresi coactâ turbulentorum manu, nouas res moliente: tum eo compresso prementibus Turcis, qui se per intestinorum motuum occasionem ad Transiluanicæ fines effuderant. Viennæ quoque pestilentia laboratum saluo Collegio: vbi cum Cæsar Maximilianus Pragam venisset; Carolus Archidux pro eo suffectus veterem domus Austriacæ pietatem affirmavit: præsertim cum die solenni Christi corporis, vna cum coniuge, in Collegio & rei diuinæ religiosissimè interfuit, atque in supplicatione incessit, quasi refundens aquas fonti, & quam ab immortalis Sole lucem accepit in obsequium eius latentis impendens. Quæ lux ut noua, quàm Hæreticorum momordit, tam Catholicorum oculos exhilarauit. Et multi hic quoque ad exuendos opinionum impiarum laqueos adiuti: duo præ ceteris illaqueandorum aliorum artem tempore longo professi. Alter ab orci faucibus planè extractus, septuagenario maior, veneno ex ipsius tartareo Lutheri ore, quasi ex fonte hausto, adeo iam annis eneruatus, ut sedens impia dogmata recantaret. Magister Vittembergicus alter, grandis & ipse natu, prudens, ac doctus, & si hæresim demas, minimè malus. Is per diu ministerium verbi Lutherani exequutus Viennam venit in Styriam profecturus, pertæsus, quemadmodum dicebat, Ministrorum, apud quos agebat, improbam vitam. Sed Viennæ thesaurum, quem non quærebat, inuenit. Pellectus à Patribus, reuictus, dedoctus errores, vnâ cum coniuge veritatis lucem respexit. Et sanè si qui sunt non planè plumbei, nec flagitijs corrupti; non magno negotio (adeo absurda est hæresis, & auxilium Dei promptum) orthodoxæ veritati se reddunt. Nec à Pragensibus cessatum Socijs. Sodalitia duo instituta sub clientela diuinæ Parentis: cæpti quoque hoc anno admitti Pontificij Conuictores: sic enim appellant, quod Gregorius Summus Pontifex, uti cœperat alibi, etiam Pragæ ad certum numerum alendum paternæ benignitatis partem deriuauit. Sed curâ maximâ laboratum in exposcendo Numinis patrocinio. Nam in comitijs Bohemicis, quæ hic habebantur, quatuor menses vna religionis causâ excitata. Lutherani contra Regni decreta Catholicos duntaxat, & Hussiticis ritus permittentia sese conabantur intrudere, tanquam ab Hussitis non discrepantes. Sed Hussitæ non è suo ipsos grege; sed Lupos rapaces vocabant. Quare adiuncti Catholicis strenuè dimicauerunt. Egregium patrabatur facinus, si potuisset ferri sententia, decernique, uti fas postulabat, pellendos. Sed quia multitudine superabat ea pestis, turbarum metu, in proximum conuentum controuersia referuata. Pragæ Rodulphus

Maximi-

98

P. Franciscus
Sunyerus, Po-
loniæ Prouin-
cialis.

99

Georg. Phry-
sius Iaroslau-
ensis Colle-
gij Rector.

100

Vilnæ Radiui-
lij fratres res
Catholicas suo
exemplo pro-
mouent.

101

Hæretici, atque
Schismatici in
Paschate Eccle-
siæ redditi.

102

Stephanus Ba-
thorus Poloniæ
Rex denunciatur.

103

Austriacorum
pietas erga
sanctissimam
Eucharistiam.

104

Duo insignes
Hæretici refi-
piscunt.

105

Pragæ Nostro-
rum labores.

106

Gregorianum
Seminarium.

107

De re catholica
dimicatio.

euersurus, edito diplomate, eo quæstu implicitos vetuit ab Confessarijs absolui. Commouit vniuersam Augustam id edictum, & pars inuidiæ maxima in Dilinganos Socios vertit: quod se ei negotio Pater Gaspar Eiuodus Anglus immiscuerat: eoque populi tumultus processit; vt coactus sit Episcopus reuocare edictum: qui paulò post etiam è vita concedens omni liberatus est cura, quæ geminata est Confessarijs. Nam de qualitate contractus consultus Romæ Pontifex; planè iniquum respondit. Neque absoluendos, qui non abstinerent. Sed neque in fuggestu, neque in cathedra eam rem tractandam, ne daretur turbis occasio: Quæ cum respondisset Pontifex; Episcopus, qui demortuo successit, iussit absolui: ex quo & in Collegium, quod consuetis etiam subsidijs ex Episcopali mensa spoliavit: atque in multos Parochos posthabentes conscientiæ suæ vexationes quælibet, grauis infectatio coorta. Et hoc anno Spirensè Collegium exagitarunt Hæretici, Senatus expoliare ope conati. Itaque Natali Sancti Ioannis Baptistæ die, dum concordiam cum Clero in vitam Senatus in principe Templo instaurat; publicè professus est, se eius fœderis vi nullam debere Societati defensionem. Addidere causas ex adeo frigidis, atque imprudentibus calumnijs mendicatas, vt pro seditione, odioque Iesuitarum, quod spectabatur, rei indignitas commiserationem pepererit aduersus innocentes, odiumque retorserit in auctores iniuriæ. Commouit ea res grauissimè Ecclesiasticos. Canonici publicè in Senatu conuesti sunt, sibi, ac Societati illatam temere iniuriam, miro Decani studio se prius, quàm Societatem Spira eiciendum dictitantis. Episcopus accito statim Rectore Collegij, suoque patrocinio largè delato, insuper à Cæsare literas exorauit, per quas Senatui Societatis defensionem mandabat. Ita Senatus paulatim emollitus, capitale statuit, si quis Iesuitas dicto, factouè violaret. Hac exagitatione procella Collegium pestifera lues arripuit: tres extincti: ceteros fuga seruauit, qui extremo Nouembri, malo iam emortuo, regressi munia intermissa repetiere. Nec Treuiris sat quietæ res, tentante Senatu nouam inducere scholam, repugnante cum Academia Aristite, plerisque ex improbissimis dissidij causam in Societatem conuertentibus: coniecturâ tamen falsâ, non tamen absurdâ. Nempe è sua ipsorum conscientia: quia non ludum literarium, sed magisterium impietatis moliebantur. At Colonia, post luëtuosum anni superioris casum, supra opinionem, ac vota suebant omnia placidissimè, cum fructu, & gratia Ciuitatis. Hoc anno primùm ad domesticum Sacellum iam non nihil auctum, aditus externis datus est, & germanica ibi concio instituta. Duæ quoque conflata Sodalitates: altera Sanctissimi Sacramenti, altera integerrimæ Dei Matris, quæ in eximiam breuè molem creuere. Stationes in Eisleldia, & Badensi Ducatu etiamnum continuatæ. Heilingstadij in Eisleldia, iussu Principis Collegium præparantis, sub annum extremum gymnasium apertum. Sed Forchemio discessum, fructibus, qui ex eo genere temporariarum Stationum expetuntur abundè lectis, ampliùs biennij culturâ. Nam Pater Christianus, & Matthias, cum domestico adiutore, ætates omnes, ordinèque complexi, laudabili artificio, & constanti labore cuncta ad Religionis florentissimæ faciem renouârunt. Pueri, puellæ, ac rudior populus catechismum Canisij, adiunctasque preculas, & rosarij tractandi viam rectè perceperant. Ambigui religionis, nutantesque dubitationem, plurimi hæresim exuerant. Vniuersè omnes Diuinorum eloquiorum, & sacramentorum pabulo saginati: Sacerdotibus ad ea subministranda inflammatis, edoctisque, ac directorio Polanci donatis. Ad hæc publicas Misericordiæ domos, siue in quibus ægroti, siue in quibus peregrini alerentur, celeberrimis quibusque diebus diuinorum usurpatione curauerant: quanquam fuit cum leprosis aliquandiu altercandum: quorum peior fœdabat animum lepra, quàm corpus. Hæretica femina Nosocomij procuratrix ferebat, nutriebatque diram pestem: adeo facilè deterrima propagantur. Quâ Senatus iussu amandatâ, perpurgato animo elephantiaci calamitate corporis pro segete ad æternam totius hominis felicitatem vti cœpere. Inopes quoque, ac mendicos huius, æternæque vitæ subleuauerunt bonis: quibus quod festis diebus, ad mendicandum, & suam colligendam annonam dispersi, catechesi non interessent; diem Veneris propriè destinantur: additâ post solennem institutionem, & cantum, quæ ad conueniendum pelliceret, commodâ stipe: præ-

119
Nostri propterea malè audiunt.120
Episcopus edictum reuocat, & mox moritur.121
Episcopus successores vtiarios absoluti iubet.122
Abnentes Nostri vexantur.123
Spirensè Collegium ab Hæreticis exagitur.124
Defenditur à Canonicis, & ab Episcopo.125
Collegium pestifera lues corripit.126
Treuiricè Collegium à Senatu periturum.127
Coloniae res prosperæ.128
Heilingstadij Collegium.129
Dissoluitur Residencia Forchemiensis fructu collecto.130
Ad mendicos iuuandos instituta.

- claro inuento, vt idem & leuamentum egestati esset corporis, & succurrendi animo inuitamentum: quæque nimium stimulat mortalium rerum inopia, rerum diuinarum, quæ languidè mouet, fami quodammodo obsonaret. Iam libellorum catholicorum ingens vulgatus erat numerus, ingens hæreticorum incensus: & ad sanctam emulationem vicini vndique Pastores allapsâ boni odoris suauitate erecti. His ergo, & id genus Forchemij perpetratis, quanquam tanquam peractâ messe maturus erat Euangelicis Colonis ad sua regressus tecta, quò vires ad novos labores in domestico religiosæ disciplinæ otio repararent; tamen populus Forchemiensis, equè ac Bambergensis, tanquam in sementis opportunitate deserti, condoluere. Haud minor Dionanti gemitus Collegij discessu: quin eò etiam acerbior; quo bono diutius, pleniùsque possesso priuabantur. Id Præposito Generali inscio, olim Socij in excursionem missi, aperto ludo, inchoarant, nullis fundamentis innixum: deincepsque precarium steterat populi rogatu. Sed cùm iam Collegium Traiecti adolefceret in propinquo, breuique surrecturum Leodij speraretur; Dionantinis eâ spe recreatis, supellectili vel in pauperes, vel domos pias distributâ, & quæ maioris momenti priuati donauerant, suis cuique fideliter redditis, ad Collegia, quæ magis capacia incrementi essent, firmanda, ex Congregationis postremæ generalis mandato, operarij traducti: plerique Traiectum: vbi inenunte Iulio tres latinitatis apertæ Scholæ. Anni iam initio secundissimo euentu totidem patuerant Antuerpiæ: & nouum ibi Templum dedicatum; Ludouico Requesensi Belgij Præfecto, Senatuque, ac populo Antuerpiensi spectantibus, additâ concione ab Episcopo. Dictæ etiam sunt inter Clerum, & Collegium ad semina elidenda discordiarum, certæ conditiones. Ibidem Pater Christophorus Rodericus præclaro erga Ciues sanctus est officio caritatis, dum Requesensem mitigat, prodicionis consilijs detectis acerrimè animaduertentem in conscios. Sed mox infestum valetudini calum expertus, simul cupiens à familiaritatibus Principum quàm longissimè abesse, & confessionum eorum tricus expediri, reuocatus in Italiam est, atque Lauretano Collegio præpositus: quam sibi ipse ærumnis, atque ætate iam grauior, eoque magis operæ sedentariæ, quàm peregrinationibus aptus, præcipuè sedem optarat. Iam Collegium Muffipontanum in Lotharingia maiore fama tollebat caput. Conuictores admissi externo eis Oecono probatæ virtutis præfecto. Accurrebant è vicinis quoque Germaniæ Ciuitatibus auditores ab Hæreticorum disciplina elapsi. Cardinalis Guisus inchoatam à Carolo foundationem expleuit. Rerum Collegij componendarum præcipuus administrator fuit Salmæus Viridunensis Episcopus: qui dum supplicationibus instat, adeundis nudo pede Templis, distribuendâ populis inter sacra quotidie dape cælesti, alijsque pijs laboribus ad auertendos diuinâ ope Rhetos, qui Condèo Principe magno numero Lotharingiæ imminebant, morbo correptus, quinto die sanctissimè obiit, ingenti pecuniâ vi pios in vsus legatâ, nec leui summâ Collegio, quod Viriduni ipse instituerat ædificando. Autumno nouum in Biturigibus Collegium inchoatum est, institutis Scholis Bernardino Castorio Rectore. Id egregiæ vir pietatis Abbas Niquettus iam diu moliebatur, qui quò res certius exitum sortiretur, & facilius confirmationem à Senatu Regio exoraret; effecit vt Archiepiscopi, ac Senatorum rogatu Henricus ipse Rex noui se Collegij fundatorem diceret. Et quidem bonus Abbas non sua modò, sed multo magis sese tradere Societati optabat: cuius voti ne compos fieret etas ipsius, & valetudo, diuiniq; maioris obsequij respectus obstetit. Bellici interim tumultus maiori mole hoc anno resurrexere: transgresso ad rebelles ipso Regis fratre Alençonio Duce, mox & Rege Navarra secuto. Initio anni Annonenses Hugonotti Andausam vicinum Turnoni Oppidum per prodicionem nocturnam occuparunt. Ibi Turnonij Collegij Prioratus est: quem procurantium externorum Sacerdotum vnum Hæretici interfecere. Fortè euēnit, vt nullus interesset è Societate, sed in eius turri Religiosi duo ex Monachis Casæ Dei, quorum ante Prioratus fuerat, hospitabantur. Horum alter Sacerdos vitæ innocentissimæ, Stephanus nomine, flexis ad carnificum conspectum genibus, spatium deprecatus, dum formulam suæ Fidei pronunciarer, in eiusdem fidei odium interimitur. Comitrem quanquam brachio mutilatum, redimendum non leui summa

131
Malè fundatum Dionantium Collegij dissoluitur.

132
Traiectensis Collegij exordia.

133
Antuerpiæ nouum Templum dicatur.

134
P. Christophorus Rodericus Belgio relicto Lauretano Collegio præficiuntur.

135
Collegij Muffipontani progressus.

136
Salmæi Viridunensis Episcopi virtutes, & mors.

137
Biturigensi recenti Collegio Bernardino Castorius præest.

138
Abbas Niquettus eius Collegij fundator.

139
Galliæ Bellici tumultus.

140
Sacerdos Monachus ab Hugonotti pro fide interimitur.

summa propofuere. Non multò post recepta ab Regijs Andaufa est. Quos inter tumultus, Henrico enixè patrocinate, Socijs per Galliam fat fuit quietis. Vni Maldonato Parifijs nimia, vt opinio fuit, fama obfuit: quæ cum iam amulorum officere rationibus videretur; procellam ei moleftam potiùs, quàm periculofam exciuit. Bienio antè inter differendum de peccato originis; de integerrimæ Dei Matris Conceptione id tradiderat, quod Ecclefia Romana docet: non constare fidei Catholicæ dogmate ab communi eam lege fuiſſe exemptam. Hanc placuit emulis, tanquam Sorbone decretis aduerfariam ſententiam, pro hæretica notare: vt intelligas, quàm deefflet audis calumniarum opportuna materia, qui adeo ab ſuis rationibus alienam arripere. Quod ne ipſos quidem omnino latuit: eoque mox alteram de Purgatorio Maldonati opinionem adicere. Denifetus quidam vnus Collegiorum Rector multis dubiæ fidei notis inſignis ſiue vltro, ſiue aliorum inductu publicè contra ſententiam de Conceptione inuehi cæpit: ac Maldonatum ad Academiam Præſidem accerſere. Qui cum reſpondiſſet in corpus Academiæ Collegium Societatis cooptare nondum Academicis placuiſſe; res ad Antiftitem deferretur. Is pronunciat, quæ de ea re Maldonatus docuerit, cum Romanæ, Catholicæque Eccleſiæ ſenſu congruere, & mandatur typis ſententia. Tum potentiores aduerſarij exorti Claudius Sainctes Ebroicensis Epifcopus, Pelletarius Academiæ Prodecanus, ac Faber Doctör & ipſe inſignis. Claudius cum ante Maldonati doctrinam admiraretur, cuiusque Scholas per amanuenſem exciperet, atque multa ex ijs in editos à ſe libros tranſuſiſſe proſtiteretur, quòd anno ſuperiore delatus ad Pontificem fuerat, quaſi contra eum concionaretur; timens ne id confirmationi Epifcopatus incommodaret, falſoque ab Ieſuitis delationem ſuſpicatus profeſtam; mutatâ continuò voluntate, perſerutari Maldonati ſcripta cæpit, nauosque notare, demum ducem ſe amulorum efficere. Non neceſſe eſt referre quemadmodum ſuam contra communem Romanæ Eccleſiæ ſententiam confirmarent, ne pijs, ac doctis viris videar obtreſtaſſe. Sed mala cauſa, quoquomodo tuearis, malè defenditur. Tridentinum Concilium obijcientibus; reſpondebant id non eſſe receptum in Gallia. Gregorius Pontifex controuerſiâ cognitâ auctör fuit Epifcopo Diplomatis Pij Quinti promulgandi. Sed obſtitit Maldonatus ne nimis acerbum Doctöribus vulnus imponeretur. Quæ cum Pontifici moderatio temporis cauſa placuiſſet; dedit ad Nuncium ſuum, ad Cardinales Borbonium, & Guiſum: itemque Epifcopos Altiſiodorenſem, & Andegauenſem Apoſtolicas literas, per quas poteſtatem faciebat controuerſiâ componendæ: quod & Rex nonnullis Præſidibus, atque Senatorijs viris demandauit. Annum propè ipſum moleſta cauſa tenuit: dum hinc ipſa pro ſe res, inde multorum auctoritate pollentium pugnat exiſtimatio. Tandem ſenſim mitigatis animis, neque Maldonato, qui ſanè hoc in certamine egregia dedit modeltiæ, atque obedientiæ documenta, inſtante, rem conſeſcere paſſi ſunt. In eo Maldonatus non ſatiſfecit, quòd gliſcente tempeſtate, ſcholas intermiſit, vt quidem ſe ipſe purgabat, ne poſtquam pro ſe Epifcopus pronunciarat, ſi docere pergeret, canere triumphum videretur. Romani tamen Patres ne id commoti animi, ac minus patientis ſpeciem haberet veriti, repetere labores iuſſere: quod anno inſequenti miro omnium plauſu, atque approbatione fecit, honoratiorum auditorum, inſigniumque perſonarum pulcherrima corona, in quibus ipſe Pelletarius bono cunctis exemplo ſpectabatur. Vt verò diſcordiarum ſemina penitus, ſi fieri poſſet, exciderentur; Rex, ac viri Principes multi vehementer vrgebant, vt in Academiæ corpus Societatis Collegium cooptaretur: cuius rei exitum in tempore memorabo. Adnectantur turbæ turbis, Hiſpanicæ Gallicis. Adminiſtrabat Valentiam Regnum Ignicus Lopus Mendoza Mondoxaris Marchio, inter quem & Ioannem Riberam Patriarcham, & Archiepiſcopum Valentinum iam diu præcellendi amulatio gliſcebat: quo nullum habet Satan acrius diſcordiarum telum. Nuper Prorex, quodam ſacrificante Epifcopo, Sacerdotem, qui ab Euangelio recitato ſacrum volumen ſibi deoſculandum attulerat; quòd ſtans porrigeret, coegerat ſpectante populo manu iniectâ porrigere flexo genu, haud ſine aduerſo murmure, periculoque diſſidij grauiſſimi, Sed Petrus Villalba Prouincialis, quo Prorex Confeſſario utebatur, cum

141
Maldonati de
Conceptione
B. V. ac Purga-
torio iudicium
Sorbonei Pa-
riſijs calum-
niantur.

142
Denifetus eun-
dem Maldona-
tum taxat.

143
Item Claudius
Ebroicensis E-
piſcopus Pel-
letarius Aca-
demiæ Prode-
canus, & Fa-
ber.

144
Tumultus ſo-
piuntur.

145
Hiſpaniæ res.

146
Petrus Villal-
ba Prouincialis
nalcem tu-
multum sedat.

147
P. Michaelc
Gubernio con-
cionante Pro-
rex offenditur.

148
Prorex P. Gu-
bernium Va-
lencia discedere
iubet.

149
Minis impellit.

150
Archiepiscopi
Consilij So-
cietatis causam
defendi curant.

151
Alphonus Ro-
manus mittit-
tur ad monen-
dum Regem.

152
Prorex Colle-
gij bona inua-
dit.

153
Archiepiscopus
Iudices anathe-
mate, Ciuita-
tem interdico
obstringit.

154
Regis respon-
so omnia se-
dantur.

155
Prorex Socie-
tati reconcilia-
tur.

156
Euerardus Pro-
uincialibus
mandat vt in-
vigilent in suo-
rum concioni-
bus.

157
Non est Socie-
tatis, quæ Pri-
ncipes offendunt
tangere.

eum perpulisset, vt in Metropolitanæ Ecclesiæ Sacratio coram multis rite satisfacere; scintillam incendij fumantis extinxerat. Haud multò post inter Sancti Nicolai solennia in Templo eius nomini dicato superioris anni exitu Michaël Gubernius concionari iubetur. Siue meditatus, siue repentino instinctu de Sacerdotalis fastigij Diuina præstantia orationem grauissimam texit. Vera, sancta, vtitata Sanctis Patribus cuncta erant, quæ dicebantur, & plausum habitura, si mortales vera, quàm placencia mallet audire. Intererat Prorex, qui designari se suspicans supramodum excanduit. Accersit extemplò Villalbam: iubet protinus Gubernium Valentia amandare: cumque ille respondisset rem esse deliberatione dignam, quod iussu Generalis non suo illic versaretur Gubernius: postridie certius daturum responsum; in præfens visus acqueuisse: sed mox, vt res docuit, iræ impotens, per publicum administrum Prouinciali, Rectorique denunciatur, intra tres dies Valentino territorio, intra decem toto Valentia Regno Gubernium amoueant: si reluctentur Collegij bona se inuasurum. Ad hanc denunciationem, vt res publicè gerebatur, vniuersa Ciuitas oculos arrexit, spectatura quid consilij Patres caperent. Apparebat iussum iniquum, extraque secularem potestatem. Qui Patriarchæ à consilij aderant, libertatem agi Ecclesiasticam clamabant. Venisse tempus, quo verum de Societate mundus experimentum caperet: rectum necne, ac sincerum honestum, & catholici iuris propagationem, an possessiones, quod vulgus loquitur, & agros, & priuata commoda confectetur. Hic si vacillaret; nil amplius dubij futurum, quin quam proficetur religionem, & Sanctæ Romanæ Ecclesiæ defensionem, verba inania sint, & vilia, vbi cum latifundijs proprijs, opimisque redditibus in contentionem veniant. Hisce sermonibus non solum inter Ecclesiasticos, sed cuncto in populo feruentibus, statuit Villalua, misso ad Regem edocendum Alphonso Romano, Gubernium extra Valentiam, dum quid certius ab Rege cognosceret, haud quoquam mittere. Interim dicta à Prorege dies exit, ac protinus bona Collegij occupantur. Archiepiscopus anathemate Iudices obstringit, cessationem à diuinis indicit: tota Ciuitas scinditur in factiones. His ab Rege interuenient literæ. Nil iubens, significabat optare se Gubernium tantisper Valentia abduci: Proregem ab occupatis bonis facessere: Patriarcham diuinarum rerum restituere libertatem. Quæ ad effectum deducta reddidere pacem: ac Proregem tum alij, tum præcipuè Franciscus Mendoza eius filius, iuuenis omnibus virtutibus ornatissimus, toti Societati placuit: ita vt cum eodem anno Neapolim Prorex venerit; Salmeronem suæ, cum tota domo, consensientia arbitrum legerit. Egerrimè hunc casum tulit Euerardus Generalis, dolens, inconsulto vnus hominis studio, Familiæ vniuersæ conciri odium, & affirmari maleuolorum voces tumultuum causam in Societatem auidè conijcientium. Itaque cum ipsum Gubernium, vti erat meritis, accepisset; vehementer Prouinciales admonuit, vt in zelo suorum scientiâ temperando inuigilarent. Non defuere, quibus à Diuino spiritu fuisse ille impetus videretur. Necessariam enim libertatem, & constantiam esse, quæ prauè palàm facta magnarum quoque personarum corripit: quod omnibus ætatibus Sanctissimi Viri fecere: ne Euangelicis canibus obmutescentibus per impunitatem roborentur, & serpent. Ea animi firmitudine si Concionatores ceteri vtantur; nec tam crebra fore ab laicis Magistratibus certamina, nec tot populorum scandala, nec sacras dignitates ita passim proculcaturum iri. Id genus multa multi iactabant. Ceterum hominum sub obedientia viuentium haud dubium peccatum est, vbi in rebus adeo grauib; non interrogatis Moderatoribus, suo vellicantur arbitrio: præsertim cum vnus hominis conatus, vt nunc sese habent humanæ res, multum habeat strepitus, momenti parum: atque instar eorum medicamentorum, quæ viciatos corporum humores excitant, non egerunt; longè magis obfint, quàm profint. Eam ob rem Societas, quæ in turbulento rerum mortalium quasi Oceano, opem si possit, naufragantibus allatura versatur; summoperè absteineat necesse est ab ijs atrectandis, à quibus plus vlceris faciat, quàm medicina. Quod Deo aspirante, excubantibusque Moderatoribus diligentissimè totum corpus custodit. Quanquam vt ne quis vnquam è tanto numero quicquam siue prudens, siue imprudens committat, dum hac infirmitate circumdamur, optandum

optandum magis, quàm sperandum est: & potius quòd non crebrò eueniant scandala, quàm quòd aliquando eueniant, admirandum. Quàm verò Societas ad inuidiosa munia, quamuis specie blandientia, se non solum non inserat, sed oblata repellat; idem sub tempus in eadem perspectum Hispania est. Rex, & Apostolicus Nuncius Religiosorum quorundam, & Cleri emendationem toto Regno moliebantur. In eam rem Societatis operam destinabant: atque ad res tacitè cognoscendas Consaluum Menendem Madritani Collegij Rectorem, licet multum reluctantem, coegerunt pergere. Quod vbi Patri Generali innotuit, Gregorium Pontificem diligenter admonuit, quantum ea res cetera Instituti Societatis perturbaret munera: quàm parùm ad emendationem, quæ intendebatur conferret: rogat bono Societatis nomini, concordia, paci quæ cum sacris Ordinibus, vtilitati omnium consulat. Indè permotus, quod supra significauit, ad finem in Hispania Internuncium literas dedit, quibus iubebat omnino abstinere ab Societatis hominibus tum in ea, tum in eiusdem modi causis ab instituto ipsius alienis occupandis. Quod in alias quoque scriptum est partes: & multa eius generis negotia inuidiosa pompæ excisa. Nec tamen, quod saluis institutis priuatim conferri ad correctionem publicam potuit, prætermisum est. Nam cum ad excidenda nefanda sacrilegia, quæ alibi per occasionem sacre confessionis existebant, id crimen fidei Quæsitores sibi excepissent: & Pontifex simul ac Rex noua formâ, Italicorum instar, Confessarium subsellia ædificari iussissent; ceterorum plerisque cunctantibus, Societas obedientia præiuit exemplo: addidit quæ monitum Pater Generalis, vt cuncti Societatis Sacerdotes studerent eò feminarum pietatem redigere, vt singulis Dominicis satis haberent de peccatis confiteri. Exiit & Naualcarneri turba non leuis super committendo ædibus Collegij eius Oppidi templo: vbi illud tantum notarim, & hunc inde ortum turbinem, quòd Alphonsus Sancius Collegij Rector, non exploratâ suorum Præsidi voluntate, transitum à Collegio ad Templum aperuerat. Tanti momenti est obedientia. Nec immeritò finit eos errare Deus, qui se ab eius ordinaria prouidentia ratione subtrahentes, suæque innixi prudentia à regia deerrant via. Granatæ hoc anno ædificatio noui Templi inchoata. Petrus Guerresus Antistes initium fecit: qui benè magnâ ad ædificij, alimenterumque Collegij impensam, pecuniæ collatâ summâ, suo magno gaudio Collegij fundator declaratus est. Collegij quoque Compostellani semina iaciebantur. Cum enim annum iam Consaluuus fructu vberissimo versatus in ea Ciuitate esset: ei quæ ægrotanti Paulus Hernandus successisset, qui & Archiepiscopo Francisco Blanco Diocesim Iustranti, pari cum laude, & populi commodis adfuit; bonus Antistes nihil ardentius, quàm stabilem Societatis familiam apud se habere optabat. Collegium interim Numantinum longo ante fatum tempore maturitatem accepit. Soriam hodie vulgus appellat, quæ Latinis fuit Numantia. Vrbs prisca quoque seculis clara in veteri Castella. Cælum saluberrimum, agrum peramplum habet, magnam partem montanum. Primus Numantiæ Societatis notitiam præbuit Pater Ioannes Baptista Martinus indidem oriundus domesticorum causâ negotiorum missus: qui semel auditus è suggestu, probatusque, retentante Ciuitate, Moderatorum consensu ad sex perstitit menses apud Bernardum Molinam doctrinæ Christianæ Præfectum, eximia bonitatis virum, qui institutionem Collegij cum pro virili iuisset, eiusdem in Templo demum mortuus requiescit. Ex probato Martinij experimento multis Numantinorum Collegij voluntas exarsit: in primis nobili Virgini Ioannæ Mendoza. Hæc Ioannis Turrij Mendoza viri inter suos primarij, & Ioannæ Toletanæ filia, Martiris consilium sequuta, quæ post viri obitum in Berlangense Cenobium secesserat, cum perpetuam Deo integritatem consecrasset, suam quoque rem domesticam religioni statuerat dedicare: eo quæ Collegij Societatis institutionem auidè arripuit. Verùm quia voluntatem eius minimè adæquabat facultas; his anno millesimo quingentesimo sexagesimo sexto gestis, quod deinceps intercessit temporis, renouatis per interualla missionibus transmissum est, donec Ioannam Mariam Sororem suam viro, susceptaque ex ea filiola orbatam impulit, vt foundationem expleret. Itaque admissum hoc anno Collegium est: atque initio aliquot Patres in ædibus ad Sanctæ Maria

158

Neque in inuidiosis muneribus se ingerere.

159

P. Generalis Pontificem rogat ne ad Clerum per Hispaniam reformandum Societatis Patres adhibeantur.

160

Obtinere à Pontifice.

161

Subsellia Confessorum in Hispania reformata.

162

Feminarum confessiones ad obsequium Nostros redigere iubet P. Generalis.

163

Sine obedientia ductu faciliè turbæ succedunt.

164

Petrus Guerresus Episcopus Granatæ Collegij fundator.

165

Consaluuus Compostellani semina iaciunt.

166

Collegium Numantinum, fundatur.

167

P. Ioannes Baptista Martinus in concione auditus Collegij desiderium excitat.

168

Bernardus Molina Collegium promouet.

169

Ioanna Mendoza suis facultatibus iuuat.

170

Matia Mendoza fundationem explet.

171
P. Ioannes O-
fortius primus
Rector.

172
Multa incem
moda euicit
patientia.

173
Tarraconz
Domus proba-
tionis à Card.
Ceruante intli-
tuitur.

174
P. Alphonfus
Romanus cum
Socijs proxi-
mos iuuant.

175
Cardinalis mo-
riens Colle-
gium suo xre
subleuat.

176
Domus Profel-
sa Xerensis in-
choatur per P.
Io. Frias, &
Laurentium
Alphonfum.

177
P. Consalui
Esquinelij in-
diarum procu-
ratoris mors,
& laudes.

178
Iacobus de Lu-
na illi suffici-
tur.

179
P. Io. Castane-
dz, mors voca-
tio, & virtutes.

180
Raphaël Pere-
grinus occu-
bit ex morbo.

181
P. Christopho-
rus Colladus
ex fulmine.

182
Religiosos
mors non in-
uenit impa-
tos.

Marię de Spino diuersari, mox in conductam domum ad Sancti Sebastiani migrârunt, Ibi primum ordinatum Collegium duodecim incolarum, & litteraria institutio cępta, Ioanne Osorio primo Rectore. Fuere & hęc, vt alibi solent, ardua initia, multaque ab æmulatione, non bona, multa ab rerum egestate, domicilijque difficultate tolerata: quę, Deo tandem propitio, constans patientia, efficacique virtutis nunquam interruptus, aut hebetatus fulgor euicit. Tarraconz Domum probationis Cardinalis Ceruantes instituebat. Iamque ad captandum situm, atque interim Tarraconenfes iuandos ineunte ęstate cum Sacerdotibus binis, ac laicis Alphonfus Romanus eò contenderat. Qui omnes in Vrbe, agroque præclaras fecere operas. Sed extitit pretium maximè è moribundis. Nam cum tria essent Tarraconz Cœnobia Religioforum, sed extra Vrbs mœnia, quę eo tempore amplificabantur, & muniebantur; si necessitas noctu ingrueret, quòd alij clausis Vrbs portis excluderentur, ad nouos Religiosos perfugium omnes habebant. Hi commodatis in Vrbe ædibus ab honesto Sacerdote, vicinoque ijs Sancti Laurentij Templo utebantur: Cardinalis-que, ac Prioris Neboti viri virtutis amantissimi alebantur impendijs: eà curâ, vt Cardinalis paternam prouidentiam, Prior maternam indulgentiam exhiberet: cum repentè quindecim spatio dierum orbi utroque sunt. Sed Deus, qui famulos suos ad immortales voluit spes erigere, ac docere sibi nequaquam necessaria ea præsidia, quibus nos maximè nitimur, opus prouexit. Nam & Cardinalis testamento commodum addixit censum: & Ciuitas multâ voluntate situm, quem Cardinalis Templo, domique extruendis destinauerat, dedit, & multa insuper perstudiosi animi pignora. Xerensis quoque Domus (Assidonam olim dictum Oppidum putant) inchoata habendis Professis: non magno aliquo inuitamento Ciuium priuatim, aut publicè, sed cuiumque opportunam manum iniiciendam Bæticis Patribus existimantibus propter eximium vsum, quem illic domus, vt Sancti Luca Portui vicina, habere poterat, præsertim ad nauigationes Indiarum Occidentis. Itaque Nouembri mense, conducto in domicilio Ioannes Frias, & Laurentius Alphonfus docti, experientisque Sacerdotes, cum domesticę operę administro, eam sedem inchoauere. Magno Indiarum Occidentis incommodo Pater Consaluis Esquinelius Procurator earum primus, dum in ordinando illo officio sedulus elaborat, Hispali pridie Idus Augusti decessit. In Madritana Curia aliquot annos cum laude Prouinciarum Hispanicarum causas procurarat. Quippe ad Societatem iuris scientiã clarus, natuque iam grandior accesserat. Quo etiam incitatore cursu, atque æquabiliore constantiã, vt ferè fit, ad perfectam virtutem, præcipuè ad existimationem sui proculcandam capessuit, supremumque ad vsque spiritum tenuit cursum. Procuratoris munus post eum Iacobus de Luna excepit. Obijt & Pinthiæ pridie Idus Iunij Domi Professorum Ioannes Castaneda post quinque & viginti annos in diuino famulatu exactus: ad religiosę olim vitę voluntatem incensus pij lectioe libelli, in quem fortè in libraria taberna incidit: Tanti refert copiam in Ciuitatibus esse piorum voluminum, quę vel non quærentium in manus incurrant. Valebat in suggestu. Cunctas virtutes, sed studiosus pudicitiam, obedientiamque coluerat: sed proximo anno cum inconsiderato abreptus zelo instituendi Guadalaxarę, vndè erat oriundus, Collegij Præsidibus inconsultis negotium mouisset; idque Ciuitas, & multi Principes acriter suscepissent; neque in eo refutando, quod ita oportebat, molestiã parum Superiores hausissent; iam moribundus, cum sincerius iudicium est, eã re grauissimè doluit, rogauitque Ioannem Emmanuelem Domus Præpositum, vt nomine suo à Patre Generali veniam precaretur. Raphaël Peregrinus dum Casaraugusta, vbi Collegium regebat, Valentiam pergit, vitę cursum pergit sexto Nonas Maij, vir magnę modestiã, & iuandi proximos auidus, vel supra vires: in Maiore Baleari natus, annum circiter vigesimum in religioso conuictu agens. Hos per consueta morborum tela mors rapuit. At Christophorum Colladum magnę virtutis; atque expectationis Sacerdotem in ipso iuuentæ flore collapsum fulmen Barcinonę pridie Idus Septembris extinxit. Paulò antè diuinam rem fecerat, tuncque lances in culina tergebat. Itaque quanquam ex improviso aggressu, tamen optimè præparatum, inque sanctę humilitatis, atque obedientię ministerio mors deprehendit: quę inter ceteras religiosę vitę commoditas est

est amplissima: ut nisi planè perire vltro velis; supremo illo articulo, quo de beata, vel misera aternitate deciditur; nequeas imparatus offendi. Lusitania Ludouicum Consaluum de Camera amisit è prima nobilitate virum, sed haud dubiè virtutibus clariorum. Percarus olim vixit Sancto Parenti Societatis Ignatio: & sub eo aliquandiu Romanæ Professorum Domui Minister præfuit, diligens eius virtutum obseruator idem & imitator: ex cuius etiam ore multa de eius vita excepta in commentarios retulit. Electus inde in prima Congregatione Assilens, perinuitus, vt in loco memorauit, transfatus est in Lusitaniam ad Sebastiani Regis institutionem: cuius & confessiones audiit vsque ad proximum ante hunc annum, cum se ab aulicis expedit triceis: quod reliquum erat vitæ sibi victurus. Frequentibus totâ vitâ exercitus morbis, & oculis propè orbatus; non solum patiendi captus tediò non est; sed cum mortales consueuerint facilem è vita exitum inter votorum prima expetere; ipse Deum rogauit, vt diutino se ante mortem, ac molesto languore cruciaret, vnde proficeret, inque sua vtilitatis cognitionem penitus descenderet: quod consequutus, longâ quartanâ, quæ tandem in hæctica euasit, consumptus est. Dum sacra vnctione præmuniretur, Fratres magno numero cum cumfufos ad perseverantiam, vtque veri, ac germani essent Ignatij filij, & sui ipsorum victoriæ studiosi: ante omnia, vt sibi condonarent, quæ minus recta præbisset exempla cohortatus est. Interrogatus quoniam tantum habuerat cum Rege vsu, nunquid apud eum ad animi sui lenam curandum censeret; nil planè esse respondit; alioque in sermone adiecit; grates se Deo maximas agere, ob multa in se collata beneficia: sed præcipuè quæ cum duorum Regum Ioannis Tertij, ac Sebastiani confessiones audisset, multoque apud eos in honore, multaque fuisset in gratia; nunquam tamen hinc sollicitus esset, vt vel suis priuatim commodis, vel consanguineorum seruiret. Cum hac tranquillitate conscientia, tandem vti semper vixerat, piè vltimum spiritum in Sancti Antonij Collegio Idibus Martij magno Regis dolore, magno pauperum, quorum semper amantissimus Pater fuerat, exhalauit: non leui etiam Indiarum detrimento, quarum comoda habuerat semper carissima. Ipsemet inde ab Societatis ingressu Brasiliam expeditionem, nondum quoquam illic Sociorum transgresso, optauerat: ac sepè institit postea, præsertim supremis annis Aulæ tadio, vt eò secedendi potestas fieret. Dicebat insignia beneficia in Lusitaniam Prouinciam à Deo conferri tum maximè; cum maximè in mittendis ad Indos subsidijs: eamque ob rem magnæ spei hominibus vltro se spoliatis liberalitatem exprimeret. Tum enim in sufficienda sobole excellenti, ceterisque Prouinciæ commodis augendis, quod Pater Diuinorum operum sedulus obseruator notatis probabat exemplis, nesciam vinci beneficentiam summi boni quam largissimè respondere. Tèrtio idus Februarij in Angolam missi superiore anno Patres, cum Paulo Dia Præfecto Classis, in Loandæ Insulæ portum inuecti sunt: quem portum ferunt omni opportunitatum genere ornatum, interque primos terrarum Exscensione factâ cum vniuerso milite, supplicantium ritu, præunte tubarum concentu, ad sacram ædem Conceptionis Desparæ progrediuntur: Patre Garzia cum Sacris Reliquijs è Sanctæ Vrsulæ comitatu, sequente sub umbella. In ea Socij æde, quam & ab Lauretana Domo nuncuparunt, postea diuersati. Oppido Sanctus Paulus est nomen impositum, haud dubiè à Præfecti Classis obseruantia suum erga cognominem. Iam initum erat ieiunium magnum: quod impensius statim Patres, tum maritimos Insulæ, ac Mediterraneos, tum confluentes ex Insula Sancti Thomæ, docere, adhortari, expiare. Ceterum inter veteres Insulæ accolæ Quadragesimæ tempus non nisi fastorum indicio noscitur, inolito more, Cæli inclementioris obtentu, nunquam ab carnibus abstinenti. Ipsos Patres, quia abstinebant, paulo mox, dicebant, scabie, atque elephantiasi coopertum iri. Sed illi nulla re territi, tum seueritate in neganda contumacibus absolutione, tum hortatibus, & exempli sui constantiâ, non cum detrimento, sed potius commodo valetudinis, absurdam consuetudinem sustulere. Triplex hominum genus illic degebant, Lusitani indigenaque Ethnici, & aduecti ex Regno Congi Christiani: quos tamen ex nominibus potius, quam ex vita suspicarent Christianos. Omnibus hisce dispertiri suam capere operam. Certo tempore Aethiopibus propriè excolendis, quod postea semper factitatum est, diebus

183

Lusitania res.

184

Ludouicus Cōsaluus ex Ministro Domus Professæ Assilens electus.

185

Ante mortem longum molestoque morbum exoptat, & impetrat.

186

Ante extremam vnctionem circumstantes hortatur.

187

Ex duorum Regum gratia nihil in iuum, aut consanguineorum commodum deriuauit.

188

Pauperum amantissimus.

189

Brasiliam Missionem ante Nostri illuc accessum optauit.

190

Ad indos mittendo non minuuntur Prouinciæ, sed augentur à Deo.

191

Angelæ Missio.

192

Supplicatio à Nostri institutione ad Desparæ Templum.

193

Abusus inuentus uelendi carnibus in Quadragesima.

194

Non uicentes scabie inficiendos putabant.

195

Nostri abusum tollunt.

196

P. Franciscus Goueanus quæbus

tuordecim an-
nis in Custodia
ab Rege Ango-
lano detentus.

197
Lusitani de
proditione cul-
pantur.

198
Dei opem im-
plorant.

199
Rex suspicio-
nem deponit, &
impulsores pu-
nit.

200
Mortem arceci
posse cantilenis
putat.

201
P. Goueanus
mortitur, ac fe-
peltur.

202
P. Bernardinus
Ferrarius & P.
Georgius Ca-
strus in In-
diam veniunt.

203
P. Valignanus
Vistorator P.
Rodericus Vin-
centius Pro-
uincialis India-
rum.

204
Provincialis
cum tribus a-
lijs Theologis
è Societate
Goanæ syno-
do interfuit.

205
Franciscanus
Theologiam
Magistrici ex
Nostris docet.

206
Sanctissimæ
Cruccis particu-
la Coctum
donat P. Vali-
gnanus.

207
P. Valignani
excursionem, at-
que labores.

208
Excipiebatur
vbique cum
gaudio.

209
Centum, &
plus dissidia
sedauit.

bus Dominicis attributis. Annum iam quartumdecimum apud Dambem Angolanum Regem Pater Franciscus Goueanus habebatur in Custodia: qui admonitus, vt significaret, quâ posset viâ vindicari in libertatem; respondit omnia potius, quam arma experirentur: ne se, & Lusitanos reliquos in discrimen conijcerent. Hoc edito responso neuiquam tamen discrimen effugit. Legati ab vicino Regulo superueniunt: monentque plurimum Dambem, caueat sibi ab Lusitanis, quos circa se habet: moliri eos proditionem, & conspirare cum Paulo Dia, vt Regnum eius, & argenti fodinas inuadant. Rex vehementer eâ oratione commotus, quid consilij capiendum sit, in alterum diem differt: quod spatium fuit Lusitanis ad opem diuinam confugiendi. Conueniunt in sacram ædem, quam Cabaza Pater Franciscus extruxerat, & super alias preces magno sensu solenni formulâ Dei, & Beatorum tutelam implorant. Tum ad Regem profecti innocentiam ita suam probarunt; vt Rex, quod sibi satisfactum ostenderet; ipsosmet legatos falsi indicij auctores victos tradiderit. At Patrem ex cura (vt fuit opinio) pacandi Regis, grauis intusit morbus. Et quamuis Rex omni curâ habuerit, & circumire assidue domum noctes, & dies iussisset Cantores suos, qui voce, & pulsatis organis, pro vana opinione gentis, mortem detererent, ne accederet; tamen quarto Kalendas Sextiles mors adfuit, magno ipsius Regis dolore, & Lusitanorum, qui & rerum, & vitæ in eo tutelam habebant. In Sacello, quod nuper dixi, ab ipso extructum, datus est sepulturæ: ad quam honorandam Rex boues permultos Lusitanis donauit. In Indiam quatuor è Lusitania discesse- re egregiæ operæ Bernardinus Ferrarius, Georgius Castrus, Emmauel Clates Sacerdotio præditi, & Thomas Anglus nondum Sacerdos. Sed & hoc, & Emmanuele sublato itinere, Bernardinus tantum, ac Georgius peruenere. Ea Prouincia iam Valignani Vistoratoris, ac Roderici Vincentij Prouincialis sedulâ curâ sensim excitabatur. Valignanus rebus Goæ compositis, multisque circa in supplementum dimissis, ac præcipuè Alphonso Consaluo, Antonio Lopio, & Christophoro Leone Sacerdotibus; in Iaponiam ad visendas oræ meridianæ Domos Aprili mense egreditur. Interim dum ille abest, Archiepiscopus Prouincialem synodum Goæ habuit: cui Pater Prouincialis cum tribus Theologis è Societate interfuit: quibus & perscribendi decreta negotium datum. Sed præcipuè in eo, coniunctis cum Bartholomæo Fonsæca Inquisitore viribus, admissi sunt, vt primi Concilij acta, quæ quidam labefactare in Ethnicorum fauorem conabantur, immota conseruarentur, ingenti bono christianæ rei. Franciscanis quoque Patribus theologo præceptore carentibus toto hoc anno Pater in eorum cænobio, illuc quotidie ab Collegio tendens, sacram doctrinam explicauit, magno non solum Ecclesiæ Indicæ, tantum penuria Magistrorum laborantis, adiumento; sed etiam caritatis religiosæ documento, ac nexu. Valignanus vbi Cocinum venit ei Ciuitati, quia ab Sancta Cruce inditum à Lusitanis cognomen habet; particulam è ligno Sanctissimæ Crucis à Patre Generali missam, ac certis à Pontifice indulgentijs ornatam, donauit. Quæ summâ voluntate accepta, magno omnium Ordinum concursu, & celeberrimâ supplicatione in Templum maximum perlata est. Hic duos inter Malabarum christianorum maximè potentes inimicitias graues sedauit. Tum domesticis rebus ordinatis Conlanum venit. Vniuersam Trauancoridis oram, inde viginti quinque spatio leucarum vsque ad Promontorium Commorinum secus mare porrectam, plus quindecies mille Christianorum comple-xam grauius laborantem reperit. Biennium ferè ob bella Christianos inter & Eth-nicos orta, & Christianorum Ecclesias ab hostibus vna cum Pagis exutas, cultura prope omni caruerant. Itaque non Socijs modò consolandis: sed & Neophytis insti-tuendis operam dedit, Templis, eorumque ornamentis magnam partem restitutis, è corrogata aliunde stipe, (Nam gens ipsa summè inops est) & aucto numero Sacer-dotum. Vbique summis obseruantix argumentis, occurso festo canentium, ac tri-pudiantium more gentis, excipiebatur. Ille vbique sacra faciebat, perque interpre-tem habebat adhortationem: tum conciliabat dissidia: quæ cum reperisset supra centum; nullum planè reliquit. Summi autem momenti fuit id, quod Conlani inter Sodalitatem Sancti Antonij, sub cura Franciscanorum Patrum, & Rosarij sub cura Nostrorum sustulit. Nam cum ex veteri lite mutua offensio coorta, cum malo exem-
plo

plo populi, ad ipsos Religiosos sensim quasi contagio permaneret; Episcopo Cocinensi, & Conlanensi Lusitanorum Præsecto frustra sedare conatis; Valignanus non solum lite dirempta Sodalitatum inter se gratiam redintegravit; sed etiam, confectis rite tabulis, fraternitatis iure constabiliuit. In Pago Mampoli, cum conuocatos in Ecclesiam Christianos grauius obiurgasset, quod more Ethnicorum uiuerent; illi postis humi genibus, clamoreque sublato veniam cœperunt poscere. Cui rei cum interfuisset Arelus Ethnicus, publicè interfatus dixit: Vera Patrem Christianis obijcere, præsertim quod festis diebus piscatione non abstinere: ac se curaturum ut Ethnici quoque post hac eos dies feriatos haberent, ne æmula lucelli cupido Christianos sollicitaret. Intellexit Pater hominem à regno Dei non procul abesse: ac subinde seuocatum, facileque pellectum, tertio post die cum suis ad viginti baptizauit. In Pago Puducuruca eodem modo reperit Christianos permixtos Ethnicis vlti vitæ communi, & moribus; quos cum in Templum utrosque congregasset; ostendit quàm in ea diuersitate religionum pax coalescere, conseruarique non posset. Proinde quoniam Ethnicorum, & Mahometanorum falsi, & impij cultus erant; animum seridè cuncti ad vnam christianam religionem conuerterent. Ita pacem cum Deo, intersequè habituros. Quæ cum diceret, statim Ethnici clara voce omnes paratos sese professi insistant rogare baptismum. Tum Pater, quia moram trahere ipsum, dum cuncti rite instituerentur, non erat operæ; quatuor ex honestioribus Arelis, qui tanquam sponsores ceterorum loco essent, crine, quem superstitionis ergo in vertice ferunt, secto, catechesi feri initium iussit. Progressus ad ipsam Commorini frontem, eamque partem, quæ Piscaria ora nominatur, multo meliores Christianos inuenit, ac numero amplius quinquaginta millia, tanto populorum gregatim concurrentium, ac certantium ei pedes exosculari studio, ut necesse esset Patagantinos circumstare, ac summouere turbam, ne penè opprimerent. Punicali, vbi præcipua sedes erat Sociorum, amplificauit numerum vsque ad viginti: ut seni minimum edificandæ linguæ nauarent operam, senescentibus, & morientibus successuri. Quibus omnibus magna alacritate se Christiani suppeditaturos receperunt. Hic enim, & quidem ex tota India non nisi hic ex indigenarum Christianorum elemosynis Patres visitabant. Resque, ut in his locis, habebant pulcherrimè, curâ præcipuè Patris Henrici Henricij, qui iam indè ab Xauerij temporibus ei regioni præerat. Punicale ad Insulam Manariam, indè ad Sancti Thomæ coloniam Visitator progressus, inter cetera Hieronymum Concham, & Franciscum Pinnam ibi degentes in Coadiutorum spirituum numerum adscripsit, incundo cunctis spectaculo: cum viri ob multorum annorum labores emeriti, quasi vegeti animi tyrones de integro militiam Christi capesserent. Præsecti, ac Ciuium flagitatu, qui se domum amplificaturos, & scholam exedificaturos receperant, Magistrum ibi collocare elementarium, ac numerum Sacerdotum amplificare constituit: quod ea peropportuna sedes erat expeditionibus in Pegu, Bengalam, ac Nagapatanum suscipiendis. Ad Christianorum indigenarum institutionem, quæ proprij ad eam rem templi, & hominis linguæ periti inopiâ claudicabat: Templum stipe ab Cocinensi Episcopo concessâ inchoauit: vnum Sacerdotum Neophytis propriè instituendis imposuit, accito ex Manaria Insula interprete peridonco. Demum veneratus Templum Thomæ Apostoli memoriâ, & martyrio inclita, inque regressu vehementer periclitatus à latronibus, Goam reuertit, quod Patres conuocauerat præcipuos ætate, prudentiaque, multa consultaturus: quæ pro experimento, quod iam locorum ceperat, habebat in animo nunquam in posterum conuellenda sancire. Octauo Idus Decembris in Ciorani secessu consultatio cepta. Intererant, præter ipsum Visitatorem, Rodericus Vincentius Provincialis, & Collegiorum Rectores, Nunnius Rodericus Goani: Franciscus Monclarus Bazainij: Antonius Acofta Salfetani: tum Emmanuel Texeira, Bernardinus Ferrarius, Henricus Henricus, Franciscus Dionysius, Marcellus Vazius, Ioannes Mesquita, Balthasar Gugus, Petrus Vazius, Martinus Syluius, Petrus Ramon Tyronum Magister, Gomez Vazius. Horum decreta, adscriptis, vbi variatum est, pro vnaquaque sententia rationibus, & auctoribus: præter Valignanum, qui separatâ epistolâ suam de singulis sententiam explicauit, missa Romam sunt. Primum

210

Obiurgatus ab eo populus veniam petiit.

211

Ethnicus christianas leges approbat, & amplectatur.

212

Inter diuersos religiones homines pacem consistere non posse ostendit.

213

Ethnici ex hoc Christiani fiunt.

214

In ora piscaria honorificè excipitur.

215

Punicali Notitorum numerum auget, qui Christianorum elemosynis aluntur.

216

P. Henrici Henricij opera omnia hic bene habent.

217

P. Valignanus in Visitatore progreditur.

218

In S. Thomæ colonia Magistrum collocat, & Sacerdotes auget.

219

Templum stipe ab Episcopo concessâ exedificat.

220

Goam reuertit.

221

Provinciam Conuentum hic cogit.

- 222
Eius Conuentus decreta Romanam mittit.
- 223
Prouincias non diuidendas statutum.
- 224
Malacæ non instruendum magnum Collegium.
- 225
Superintendentes destinandos Trauanconididis atque Piscariæ oræ.
- 226
Marganenſi Collegio in Salletis Rectorem dandū.
- 227
Seminaria ad discendam linguam instituenda.
- 228
Eccleſiarum curam cum poteſtate iudicandi non eſſe deferendam.
- 229
Retinenda gymnafia elementaria.
- 230
In Indiam oꝝ petarios ex Europa mitti curandum, & ſtigandum.
- 231
P. Martinus Syluius Romanam procurator mittendus eligitur.
- 232
P. Valigiani exacta ſui muneris cura.
- omnium Prouincia nequaquam viſa eſt diuidenda in duas: quarum altera citra, altera vltra Gangem Domicilia contineret. Sed conſtituendus Prouincialis Vicarius vltra Gangem, vt eo inuiſente ea loca, occurreretur domesticorum neceſſitatibus, & ab vno, eodemque capite pendentibus vniuerſis Domicilijs vtriuſque oræ melius commercium, coniunctio animorum, mutuū auxiliū conſeruarietur. Neque Malacæ magnum Collegium inſtituendum, in Molucarum, Sinarum, & Iaponiæ Seminarium: quod Malacæ admodum exiguum oppidum ſit, & annonā omni longè importata vtens, & crebris expoſita oppugnationibus hoſtium, maximè Acenorum, à quibus & hoc ipſo tempore obſidebatur. Quanquam eius Collegij eā quoque cauſā fundatio concidit: quod cum Rex Luſitanus ei alendo Delubrorum Ethnicorum redditus attribuiſſet: redditus eiſmodi inuenti nulli ſunt. Viſum quoque eſt Trauanconididis oræ ſuum, itemque ſuum Piſcariæ attribuendum Præſidem, qui diſpoſitos per Eccleſias Patres regerent; neque eos Cocinenſi Reſtori debere ſubijci: ſed omnibus hiſce vnum Superintendentis nomine præficiendum, ad quem paratum eſſet perſugium in ſubitis caſibus. Item Marganenſe Collegium in Salletis ſuo commendandum Reſtori, qui nequaquam Goano Reſtori, ſed tantum Prouinciali præſideret. Præterea curandum diligenter, vt Sociorum Seminaria ad diſcendas linguas inſtituerentur, quandoquidem ſine linguarum præſidio fructus nec vllus referri, nec ſolidus poſſet: cum per Interpretem languerent adhortationes, & confeſſionibus locus vix eſſet. Certatum nonnihil eſt, vtrum Eccleſiarum cura retinenda eſſet, quemadmodum ad id temporis, cum cognoscendi etiam cauſas iure, & animaduertendi: an curandum, vt Antitiſtes certos procuratores præponerent, ad quos iuriſdictio, & animarum cura ex iuſtitia pertineret. Eò tamen diſceſſere pluriſimi, quod neceſſitas impellebat, nihil mutandum eſſe, quod Episcopis nulli eſſent idonei adminiſtri. Quippe cum per paucis indigenarum indoles eius negotij capax eſſet; nec ferè, ſi qui aduherentur ex Europa, eos animarum magis ſtudium, quam pecuniæ duceret. Itaque in tanta neceſſitate neſas declinare id onus, quod non ex iuſtitia, nullo cum quopiam intercedente pacto, ſed ex caritate ſuſciperetur: & iuriſdictio in noxiſ Neophytorum vindicandis animaduerſionem magis paternam ob leuitatem culparum, gentiſque ſimplicitatem, quam Iudicum exempla, requireret. Porro in ſedibus retinenda puerorum indigenarum contubernia, & habenda gymnafia, vbi prima literarum, atque etiam arithmetica rudimenta traderentur, quod nulli præterea eſſent Magiſtri, apud quos hæc poſſent ad eò vitæ commercijs neceſſaria ediſci: & fructus è teneræ ætatis conformatione vnicui extaret. Illud quoque viſum eſt in deliberationem vocandum, an alios præter Luſitanos expediret in Indiam ex Europa Socios mitti: vbi ſummo omnium acclamationum conſenſu, non modò ex alijs quibuſuis Prouincijs, cum gratiarum actione excipiendos libentiſſimè; ſed etiam inuitandos, rogandosque, & ſupplicandum Patri Generali, vt quando vna Prouincia Luſitania nequaquam ſibi ipſi, Braſiliæque, & Indiarum tot, tamque amplis regionibus poſſet ſufficere; nullo modo Spiritui Sancto, Dominoque meſſis Operarios in meſſem ſuam mittenti, præcludi aditum ſineret. Abſolutâ Viſitatoris conſultatione, ex qua vſus extitit ſanè maximus, non in Indiam modò, ſed etiam Romæ, ad cognoscendum, & tanquam præuidendum oculis rerum ſtatum; habuit ſubinde Prouincialis Congregationem Prouinciæ ad legendum qui Romam Procurator mitteretur. Delectus eſt Pater Martinus Syluius, cum quo Melchior quoque Diaz miſſus eſt, qui res Indicas in Luſitania procuraret. Quam procuracionem, quia ſcerni à reliquis Prouinciæ negotijs neceſſe erat; Euerardus Patri Alexandro Vallaregio tradiderat. Addidit autem alteram ſubtiliſſimam curam Valignanus permagni momenti, ad penitus rerum ſtatum Patri Generali ſignificandum, Capita præcipua literarum, quas Præpoſiti Generales, indeuſque à Sancto Ignatio, miſerant, excerpta miſit, adnotatis ad marginem quid vſus haberet, ferretur. Ad hæc cum prolixè de Prouincia in vniuerſum, ſinguliſque domicilijs ſcripſiſſet; addidit etiam epistolam, in qua ſingillatim perſequebatur capita traditorum ſibi mandatorum: omnia tam ſubtiliter, & clarè; vt non ſolum prompſſimam obſequendi voluntatem, ſed mentem quoque cuius parem moli oſtenderet. Quanquam autem an-

nus totus salubris admodum fuit; tamen ut nunquam certæ sunt cum morte induciæ, Petrus Tourar post sacræ militiæ annum vigesimum Ormutij, Malacæ, in ora Trauancoride, præterea in extraordinarijs Missionibus, singulari innocentie documentis exactum, iamque Procurator Prouinciæ à Valignano destinatus, sublatus est. At Ioannes Capralis, & Ioannes Brauus ex vetusto languore consumpti. Ille annos sexdecim in Societate, & aliquandiu Magister Nouitiorum Goæ versatus, tum missus in Iaponiam, ac postea sanguine excreato reuocatus ad curandum, Cocinóque præpositus, tandem Goæ religiosè decessit. Brauus iam inde à Beatæ memoriæ Francisco Xauerio receptus Malacæ, quem & comitem perigrinationis in Sinas sibi delegerat, sex annos Goæ Magistrum Nouitiorum, totidem Collegij Rectorem egit, magna cum prudentiæ, ac ceterarum virtutum laude, visus post obitum Quadrij ad res Goani Collegij difficillimo tempore sustinendas referuatus, quoad Valignano cum tam bono comitatu succederet: adeo statim ut ille adfuit, valetudo, qua semper vsus erat tenuissima, in aquam intercutem euadens, penitus pessum iit. Ceterum anni sanctitas, dum in Europa Religio ardentius pertractatur, visa est etiam Barbaris gentibus celestem clementiam conciliaffe: Iaponiæ præsertim, in qua multum hoc anno promotum. In Ora Meacensi, Ecclesia præcipuè Tacaccuqui adoleuit insigni pietate Darij. Ipsi Ianuarij Kalendis sub felici Nominis IESV auspicio septuaginta illic nobiles consignati. Rursus quinque & triginta, post alij, atque alij. Nam Darius iam ætate, & acceptis in bello vulneribus minus sufficiens ad bellica opera, & Reipublicæ munia, Arcis administratione in Iustum Vecondonum filium translata, totum se quærendis Christo animis addixerat. Delegit opportunissimum in Arce locum, vbi nuper Fanum Idolo Iaponico steterat: ibique Templum è materia, uti cuncta sunt Iaponiæ ædificia, satis amplum, & Patribus recipiendis diuersorium condidit, mira vtrumque munditiæ, ac nitore. Addidit hortulum iucundissimum, ut mos est in præcipuis Bonziorum Cænobijs (Nuas illi nominant) multa amenitate arborum, florum, stirpium longè aduectarum artificio, & elegantia vel Europæ inuidendâ dispositarum. Circa Templum patentem aream aperuit, confitis vndique ad marginem arboribus ad ornatum, & opacitatem cum supplicatio duceretur. In areâ loco maximè spectabili Crux stabat, confitis circum multorum generum floribus, & fonte manu addito, aquâ perductâ canalibus, ut blanda hæc lenamenta fessos aduenas primùm omnium ad adorandam Crucem alliceret. His omnibus in primo nitore conseruandis tres Christianos ætate graues, ad id ipsum vnâ cum vxoribus, ac liberis alens, custodes apposuit: tameris suâ ipse manu gestiebat, pleraque concinnare. Quicumque baptizarentur ipse ab sacro fonte suscipiebat, erudiebatque, Cruciculis, ac pijs Icunculis donans, ut quisque in orationibus edificendis operam approbaret, quorum & conseruabat omnium in Codice ad id confecto nomina, & suum cuique gaudebat initio suâ scriptum manu tradere. Quin & Torneritum, qui precatorios conficeret globulos, quos gratuito diuideret, victu, ac mercede de suo attributis acciuit: qui illud supra mercedem incomparabile donum adiecit assiduitate hortationum, & comitate; ut fieret ipse quoque Regni heres cælestis. Ad Templi ædificium nil fuit adhiberi, quod alius deflorasset vsus: cum diceret non corda solùm, sed & cetera noua esse oportere, quæ diuino cultui dicarentur. Quo tempore nullus in Arce Patrum aderat; Pastor ipse locum implebat. Quotidie manè edito signo, itemque sub vesperam conuocans in Templum Christianos, vbi præter ea, quæ pro sua quisque addebat pietate, pariter vniuersi positis genibus elatâ voce orationem Dominicam, & Salutationem Angelicam quinquies pronunciabant. Diebus verò sanctioribus addebat adhortationem, vel de suo ingenio, vel de volumine pio. Quatuor singulis annis legebat tanquam Procuratores, qui propagationem fidei vrgerent: pauperes, & ægrotos inuiserent: mortuos humi darent: necessaria compararent ad festos dies: exciperent hospites, & id genus obirent munia: prima sibi in his quoque & laborum, & curarum assumens. Quicumque Christianorum aduenirent, quamuis antea ignoti, obuijs excipiebat vnus, ore, vultu, verbis lætissimis: planè tanquam indulgentissimus Pater suauissimos liberos diu desideratos reuideret: nec modò cunctis benignè hospitium, sed &

233

Petrus Tourar
mortuus.

234

Item Io. Ca-
pralis.

235

Tum Ioannes
Brauus S. Xa-
uerij Socius.

236

Meaci multi
baptizantur
Darij militis
opera.

237

Ab eodem
Templum, &
Domus Nostris
ædificatur.

238

Et Viridarium
ad Templi or-
natum.

239

Darij in bap-
tizatos pietas, &
liberalitas.

240

Sacra Templi
supellectilis
studium.

241

In pastorum
defectu assidui-
tas, & zelus.

242

Christianos
aduenas benignè
excipit.

243
Quid ac operi-
bus misericor-
diæ feriret.

244
Suorum mili-
tum in bello
extinctorum
uxores, ac libe-
ros tanquam
patens suscipit.

245
Bonzius ad fi-
dem inuitat.

246
Ad humandos
mortuos multa
splendide com-
parat, eosque
comitatur.

247
In Nostrorum
excursionibus
viginti homi-
num millia
baptizantur.

248
Bonzius ad fidem
conuertuntur.

249
Paschalia cum
fructu aguntur.

250
Idola à pueris
contectuntur.

251
Blasphema
anus in S. Cru-
cem diuinitus
punitur.

252
Diabolus fidei
prædicatione
fugatur.

tenuioribus vestes præbebat. Hoc suæ uxori non multum ipsi dissimili assidue occi-
nens, vt pietatis, ac deuotionis suæ studia in operibus misericordiæ, vel proprias lar-
giendo vestes, fundaret, si vellet se, & liberos curæ esse Deo. Suorum militum in
pugna cesorum uxores, ac liberos planè tanquam parens protexit, & aluit. Et San-
cium Ixibaxidonum olim potentem in Regno Voari, iam pro opum volubilitate Iap-
ponicarum, omnium rerum egenum excepit in suas terras, attributo reditu ad to-
tam alendam Domum: aduocans in Arcem cum sociorum quis adueniret: & ita
quasi dominum suum tractans. Senibus Bonzijs adhortationem efficacissimam ad-
mouebat, vitæ alimenta spondens, ne terrena stipendia amittendi metus ab cælesti-
bus abstereret. Et quoniam vilissimum inter Iaponios habebatur humilium homi-
num mortua curare corpora; vt sanctum hoc opus inter Christianos suam dignita-
tem obtineret; ipse non solum feretrum cum Damasceno stragulo comparauit; sed
& vexilla serica octo candida, depictis in quoque sacræ Passionis argumentis, & no-
mine IESV aureis literis. Quæ cum omnia Christianis cum sua quoque candela com-
mitantibus in exequijs, vel tenuissimorum præferrentur; & ipse in agmine spectare-
tur Darius; clarè apparebat in mortis honore Christianæ viuacitas caritatis, quam-
que esset erga pauperes vitâ præditos munifica, quæ adeo erat magnifica erga defun-
ctos. Hac igitur viri virtute, & industriâ, non Tacacqui modò, sed & alibi circa
Meacum fide adolescente, quò tamen maiores erant in Ximo Bartholomæi opes; hoc
amplior accessio Ecclesiæ facta est. Nam cum victoria ex hostibus; tam præter
opinionem, ac supra humanas vires parta, de qua supra scripsimus, diuinum ad-
esse sibi fauorem clarè perspexisset: suisque Proceribus, ac Bonzijs aptè denun-
ciasset, certum sibi esse in suis terris non ferre diutius impios cultus; Patres Gas-
par Coëlius, & Ioannes Franciscus Stephanonius, ac Frater Michaël Vasæus cir-
cumire terras, euertere vbique Idola, statuere Sacrosanctæ Crucis Insignia, populos
baptismo initiare, vt modico intervallo ad viginti millia hominum adiuncta Eccle-
siæ sint: eorumque fermè dimidium in Oppido Cori, hoc lætiùs, quò magis præter
opinionem. Quippe multa hinc erant, & præcipua Bonziorum Cœnobita: quorum
hortatibus ita adhærescebat superstitioni populus, vt Bartholomæus attentare in præ-
sentia eam rem minùs auderet. Sed vbi Patre Gaspare instante inceptum proba-
uit; inter alia præsidia famulum è suis egregiè fidei misit, qui ad excludenda
Bonziorum venena Patri cibos suâ manu præpararet. Audax & pius inceptum
Deus adiuuit. Propinquorum nobilium suafu Bonziji audito Euangelio plerique fi-
dem amplexi: cœnobijs triginta exinanitis, multis delubris, vel incensis, vel ad
pium cultum translatis. His Cori magnum inter ieiunium gestis; ad celebranda pa-
tientis Domini, ac resurgentis solennia, Omuram Gaspar Bartholomæi vocatu con-
cessit. Ad vbertatem messis Capralis quoque ex Bungo accurrit. Patrem Balthasa-
rem Lopium, & aliquot Iaponios iuuenes, qui prædicando adiuuarent, adducens.
Ergo post Pascha sub triumphantis Christi felicibus auspicijs diffusi omnes per
Pagos, & Oppida ingenti vbique superstitioni instrumenti strage edita, cuncta pie-
tati, cuncta Christo subijciunt. Bartholomæo animus interim augebatur & pietas.
Itaque diem Diuo Bartholomæo Apostolo sacrum magna Omuræ cerimonia hono-
rauit: quamuis nullus interesset Patrum, habita cohortatione ad suos nobiles, vt
pietatem colerent, ac potissimam omnium rationem ducerent animarum suarum:
sibi quoque certum esse progressionem post hac in christiana virtute continenter habe-
re. Haud minùs ardebant Christiani recentes. At pueros in primis gestientes, exul-
tantesque vidisses in Idolis frangendis, comportandis, conculcandisque occupatos.
Aderat manifestis indicijs sancto operi è Cælo Deus. Euenit, vt anus Ethnica, dum
Crux magnâ celebritate excitatur, impio ore diceret: Quid, rogo, plus habet li-
gnum illud, quàm alia? Atque illà ipsâ nocte, præfenti Dei vindictâ domus eius igne
fortuito comprehenso tota conflagraret; & pariter anus in ea. Vnus diuinæ beni-
gnitati Pagus obstinatius obstinebat: in quem dum Pater Gaspar è proximo, quem
iam expurgarat, transgredi cogitat; Diabolus in puellam ingressus cœpit clama-
re iam sibi ex alio eiecto populo, non nisi receptaculum illud, ac perfrugium resta-
re. Hæ voces Paganorum duritiem molliuere, vt mallent Christo Victori sedem
apud

apud se, quam eiecto Diabolo esse. Ita ea quoque statio erepta Diabolo est. Cetera de genere hoc mitto; non enim colligere omnia consilium est, sed subinde aspergere hoc in opere diuina indulgentiæ exempla, quibus cælestes in Iaponia segetes, si non ut olim, cum vbi que terrarum conferebantur, signorum admirabilium, quasi imbre largissimo; tamen quasi rore saluberrimo educavit. Inter hæc Capralis missio in Indiam Balthasare Lopio; qui quam posset maxima operarum auxilia tam paratum in nouale adduceret; Vsuquin Regis Bungenis accitu repetijt. Rex Tosæ, qui Bungenis Regis filiam habebat in matrimonio è suo Regno extorris Funai in Regnum Christi haud paulò meliùs, ac certius à Patre Ioanne Baptista sacro lauacro conscriptus, in Tosam redierat, pacatis iam Dynastis: & illè quidem ingentes ferebat animos in suas omnes Prouincias Euangelium inuehendi. Sed fides Tonis haud constitit. Statim rursus eiectus, desiderium terreni Regni sibi cælestis leuauit. Lætis tamen initijs cognitis, libenter in Bungum properabat Capralis, si quæ daretur occasio arrepturus. Sed Rex Bungenis ideo acciuerat, ut filium ipsius loco secundo genitum, & aliquot nobiles Christianos consecraret. Eum filium vbi primùm venit in lucem Rex, & Regina dedicarant Pagodis. Indè tanquam Bonzium educarant, & Cænobiorum reditus addicebat Rex, & Vsuquianum Cænobium destinabat regia extructum magnificentia, & amplis instructum vestigalibus. Neque hæc tam superstitionis agebat studio, quam Iaponum more Dynastarum: qui quòd paciora heredi filio relinquunt patrimonia; ceteros ferè in Bonzicam ignauiam summovent. Sed puer mirificè abhorrebat ab ea vita, multò propensior ad christianam. Quam Rex propensionem sequens, persuasum habens pro Christianorum præceptorum notitia, Regno nihil minus, si is Christianus, quam si Bonzium fieret, cautum fore; ad Patrem Capralem adductum, eum se penitus dedicare Ecclesiæ ait, ac sperare eo factò magnam aliorum quoque, præsertim Nobilium, accessionem futuram. Quatuordecim erat annorum puer, indolis optimæ, & nonnihil Christianæ fidei rudimentis imbutus: quæ vbi perdidit, sacro fonte vnà cum aliquot Nobilibus lustratus, Sebastiani nomen accepit. Interfuit celebritati Rex genibus assidue flexis, & nudo vertice, quanquam in asperrimo frigore: & mox nouellæ Christi soboli conuiuium dedit. Iam instabant Natalitia Domini solennia, & Funaium Capralis, vbi præcipua vis Christianorum, aduocabatur. Voluit Rex vnà Sebastianum pergere, quamuis impeditissimo itinere, ac perincommoda tempestate. Magnâ gratulatione, ac festiuissimo apparatu celebrata Natalitia sunt. Eodemque die Sebastianus sub vesperam, accersitis Christianis nobilibus, nullo Ethnicorum admisso, iussit id facere, quod ipse faceret: ac statim suspendit sibi Rosarium ab cervice: cumque itidem Nobiles fecissent; in eorum comitatu præcipuas Urbis vias inambulauit: iubens, si quod Idolum inuenirent, eueri. Hac ratione testatum velle omnibus dicens Christianum se esse. Hinc primùm Bungenis Ecclesia cæpit caput attollere. Namque, ut maximè per Nosocomij occasionem erat exorta, ad quod se debilius, vlcerosorum, aliorumque id genus tenuissimi quique conferebant; ita ad hanc diem ferè in infima tantùm plebe constiterat. Iam verò eum filium Regis, & opibus, & sapientia inelyti, totque insuper Nobiles cum eo Christianos videbant; non solum Fideles erigebantur; sed & Ethnici, qui modò Christi pauperes ne sermone quidem dignabantur, adijciebant animum ad baptismum. At Bonzij non poterant concoquere à filio Regis non modò repudiatam ipsorum sectam; sed ita, ut mallet esse Christianus. Id enim uerò summæ loco iniuriæ, & infamiæ duxere. Melchior Figeredius Insularum Goti Christianos reuifens & ipsos erudit, expiauit, confirmauit, & duobus in Pagis quadrimestri spatio facilè ad Ecclesiam quingentos addidit. Præclara eodem hoc anno se spes in Brasilia ostendit religionis propagandæ: quanquam admodum impar initio exitus fuit, non sine culpa Europæorum. Supra Urbem Sancti Saluatoris ad leucas quinquaginta in Septentrionem Flumen Regale est. Huius accolæ post gesta multis annis cum Lusitano bella: tandem pacis, & Euangelij amor cæpit. Eius rei causâ Oratores, qui Patres ad se mitti rogarent, in Urbem venerunt. Hos Prouincialis in Neophytorum Pagis aliquandiu habuit explorandæ fidei, atque constantiæ: atque vbi experi-

253

P. Capralis Vsuquin Regis accitu redit.

254

Rex Bungi filium, aliosque nobiles Christo consecrari desiderat.

255

Regis filius Sebastiani suscepto nomine cum alijs nobilibus baptizatur.

256

Sebastiani feruor.

257

Bungenis Ecclesia subleuatur.

258

Bonziorum ostensio.

259

P. Melchior Figeredius Insularum Goti Christianam fidem promouet.

260

Brasilia rec.

261
P. Gaspar Lau-
rentius cum
fratre Io. Salo-
nio, alijque
Christianis in
Brahiam tran-
seunt.

262
Iter cum pieta-
tate commu-
ctum.

263
Ad Brasilia pa-
gum perue-
nient fugitio-
rum Lusitano-
rum persua-
sionem.

264
P. Gaspar apud
Paganorum
primos suspi-
cionem se purgat.

265
Sacellum, ac
domum impe-
trat.

266
Catechesis tra-
ditur.

267
Baptismus dif-
fertur.

268
Circumiecti
Vici Patrem
inuitant.

269
Ettam & ferox
Barbarus.

270
P. Gaspar ora-
tione Barba-
rum mulcet.

271
Accedit ad Pa-
gum Surubis
& fundat Ec-
clesiam.

experimenta respondent, expeditionem Patri Gaspari Laurentio, nomine inter Bra-
silios claro, delēgat. Vniuersus Sancti Antonij Pagus, quem ille percurrerebat, se tan-
quam parente orbari conquerens, cum Gaspare proficisci volebat: nec potuit pro-
hibere, quin clanculum quatuor cum vxoribus Viri præirent. Rebus præparatis anni
exordio cum Ioanne Salonio Fratre solū viginti ē Christianis Sancti Antonij, qui
adiuuarent sanctum opus delectis, iter ingreditur. Vnā contendit Lusitanorum ma-
nus, exploratura num apta esset colonix sedes: vndē factum est maximē, vt spem
exitus frustraretur. Iter pacatē paratum, ac piē. Summo manē antequam se darent
in viam, Litanias pariter omnes, & preces aliquot pronunciabant, vt Deus ad
suam gloriam amplissimam cuncta gubernaret. Idem factitabant vesperi. Interdū
Paternunc hos, nunc illos vel catechesi erudiebat, vel inflammabat studio pietatis,
vel consolabatur, & confirmabat: præcipuē curans, ne cui pauperiorum necessa-
ria vitæ deessent. Incedebant omnes pedibus, ac ferē nudis, ob aquas frequenter
intercurfantes. Quinto Kalendas Februarij ventum ad flumen est, relictiſque Lusi-
tanis in propiore mari loco, quem condendo Oppido delegere; Gaspar, & Salo-
nius cum Antonianis Neophytis, sex inde leucis distitum Brasiliorum Pagum con-
tendunt perere. Pagus ad mille capitum consciebat: quorum dimidium erat eo-
rum, qui anno millesimo quingentesimo sexagesimo octauo ab Lusitanis fugerant.
Ipso in ingressu Gaspar mulieres conspicatus, quas ē Sancti Antonij Oppido præ-
iuisse dixi cum Viris: cum optimē eas nosset, quippe quas baptizarat, & matrimo-
nio iunxerat: deque Viris interrogans, respondent ab ijs hominibus mactatos, ac
deuoratos. Hanc nimirum paci, religionique moram Satan quæſuerat. Quod in-
telligens Pater, mulieribus ab seruitute iniqua liberatis, iniuriam dissimulauit. Spar-
gebant tamen ij, qui olim ab Lusitanis fugerant, morem esse Patrum Brasilios in
cætus cogere, vt captiuos exteris tradant: & hunc rumorem augebat cognitus
Lusitanorum, qui sex inde leucis subſtiterant, aduentus. Quamobrem Pater conuo-
catus Paganorum primos iubet metum omnem ponere. Adesse se non seruitutem
ijs impositurum, sed libertatem communiturum: atque ab cæcitate, qua preme-
bantur, abductos legem sanctam edoceat, viamque salutis æternæ, & filios faciat
Dei. Quæ cum lætis animis accepiſſent; protinus extruendo Sacello, iuxtaque tu-
gurio ad diuersandum Patri, manus admovent. Postero die absolutum est opus, di-
uina peracta, & catechesis inchoata: nomine Oratorio, & inde Pago Sancti Apo-
stoli Thomæ indito. Ingens subinde Crux octoginta proceras palmas erigitur.
Tum velut in Pagis circa Baijam matutinæ catecheseos, ac pomeridianæ inducta
forma: ac Salonius instituere pueros propriē aggressus, in schola breuī numeravit
centum auditores, christianasque preces edocuit. Baptismis, quoad res stabilita-
tem adipisceretur, visum est abstinendum: tantū nonnullis agentibus animam
diuinum donum impertitum est: & primū omnium infantulæ, quæ Maria vocata,
protinus, tanquam Cæli tessera acceptā, reliquit terras. Interim ex circumiectis vi-
cis, etiam accolarum Fluminis Sancti Francisſci, quod est flumen in Brasilia lon-
gē princeps, multi accurrebant ad Patrem, vt ipsos quoque inuifere, & Tempa
suis in Pagis excitare vellet. Horum præcipuus fuit inclytus in eo tractu Surubis
nomine, latē formidatus, ob multas Europæorum cædes nunquam ad pacem infle-
xus. Is prius germanum suum fratrem salutandi causā ad Patrem misit, tum adfuit
ipsemet cum magno comitatu, perterritis omnibus, qui Patri benē cupiebant: rati
ad eius necem Surubim venisse. At Gaspar, cui viuere Christus erat, & mori lu-
crum; coram eo & cetera multitudine, antequam venirent in congressum, oratio-
nem de rebus Diuinis instituit. Cumque ij, qui Surubis aduentum, pro cognita
eius ferocia, interpretabantur, nihil expectarent aliud, quā vt iamiam sermone in
medio Oratori Diuino caput abscinderet; ab concione nihil planē loquutus, nisi,
Gaudeo te venisse; suum in Pagum reuertit: quo quanquam suspicionem suam
affirmabant, qui aduentum eius in partem deteriorem trahebant; tamen est postea
cognitum eloquentiā Patris, & præsertim vi, & magnitudine vocis obſtupefactum
Barbarum, plura fari non potuisse. Ad eius mox Pagum leucis ab Sancto Thoma
duodecim Euangelicus præco vadit, & ipso Surubi conferente laborem, ædificat
sacram

facram ædem , sub Ignatij Martyris nomine. Misit ad firmandam magis pacem unum è suis fratribus ad Prætorem Surubis : quem benignè acceptum Prætor, Lusitanicè ipsum , & comites vestitos remisit. Rebus eo loco constitutis , Gaspar ad Pagos Sirigio flumini adiacentes processit, quos cum primùm ingrederetur , ante omnia interrogabat , num quis grauius ægrotaret. Horum enim fortunatissima conditio erat : qui saluari baptismo , dum valentibus differtur , aternæ salutis præparabantur. Multa in eo excursu pericula subiit : interdum ab non amicis populis, sæpè ab rerum inopia, nonnunquam in difficultate viarum per lacunosa loca, aut lutosa, eademque hirsutis gramminibus obsita, ut neque gressus promoueri, aut explicari per aquam ac lutum tectis cruribus posset, ac nudâ spinâ conscinderent. Multis pacatis Vicis , trium incolas ad mare deduxit frequentem populum conflaturus, qui tutela Sancti Pauli commissus est : quod pridie Anniversarij Principum Apostolorum destinato in loco confedere. Tam lætâ spe cognitâ Prouincialis Patrem Ludouicum Granam, & Franciscum Pintum auxilio mittit : quanquam ætate iam inclinatâ Ludouicus, recusato etiam equo, quem Lusitanus offerebat, totum pedes confecit iter. Pagani Sancti Thomæ magnâ gratulatione, festoque apparatu ornatis vijs virentium arborum ramalibus, extructisque rusticano ritu fornicibus, excepere. Ex vicinioribus Pagis statim multi conueniunt, etiam se velle congregarari, & sacras habere domos testantes. In vno iam adiculam Diuinis rebus adificabant : quod cum Patres accessissent, maiorem, locoque opportuniore conditam Beatæ Mariæ à Spe dedicarunt : vbi sacrificium sacrosanctum primùm Ludouicus fecit, concionante Gaspare, Brasilijs clamantibus pro se quoque, Fiam ego filius Dei : quâ formulâ baptismum petunt. Iam duodeviginti Pagi libenter in pacem, catechismumque consenserant ; cum Mamaluchus (ita appellant ex Europæo, & Brasila natos) caput veterem cantilenam, nimis suoapte ingenio mobilibus populis, & seruitutem pauentibus occinere : Patres eâ causâ cætus Brasiliorum cogere ; vt mancipent Lusitanis. Quid enim aliud expectare milites, qui ad mare confluerant ? Affirmabat hæc vehementer belli fama, quod Prætor sanè non opportunè contra nobilem Brasiliam interiora solitudinis habentem, vocabulo Apiripem, adornabat. Itaque Incolæ Sancti Pauli, pauculis omnino residuis, fugam capessunt : alij deinde, atque alij Pagi dissipantur, & ad Apiripem fugiunt, tribus tantum reliquis Sancti Thomæ, Sancti Ignatij, & Virginis à Spe, quanquam fuge & ipsi imminerent. Gaspar blandè mulcere trepidos, & solari, ostendere inania timoris : perituros arumnis, & fame in syluis : in cœtu, & Societate, atque aded in eodem loco, vbi iam domos suas, ac Dei habebant, pacem, ac libertatem habituros : illi miserabiliter soluti in lacrimas, ter, quaterque testari, se neque Ecclesiam, nec Diuinam fugere : rogare Patrem, vt secum proficisceretur, perspexiturum quàm cuperent filij Dei esse. Ceterùm Lusitanorum præstolari copias non audere : En iam, inquit, hi pauculi prægressi infesti sunt, sororesque nostras captiuas abducunt : quid patiemur cum exercitus venerit ? Multi Nostrorum satis experti sunt quid sit seruitus. Quæ cum dicerent, qui captiui fuerant, cicatrices, quas feruens oleum, ac verbera fecerant, ostendebant : ægrè retenti in præsentia. Rursus Mamaluchi iniuriâ irritati, qui viro inter eos nobili uxorem eripuit, deserta petunt loca : multistamen manentibus, qui dicebant velle se sub ipsum Templum occidi. Gaspar post profugos egressus, ad fluminis ripam confidentes, opperientesque comites assequitur. Cuius illi admirati caritatem ; Quando, inquit, causâ nostrâ tantum laboras, recidimus. Tu tamen etiam atque etiam vide, ne causa nobis exitij isto studio sis, Pater Prouincialis vbi res aded turbulenta vidit, loco Patris Granæ, nec loquentis Brasiliicè, nec tantis sufficientis laboribus, Patrem Ioannem Pereriam magna apud Brasiliôs auctoritatis, Brasiliicèque loquentem mittit, vt omni conatu cum Gaspare sedandis concitatorum animis insisteret : cuius rei exitum annus proximus demonstrabit. Ceterùm eò præclara illa cæpta conabatur Ioannes sustentare impenitus ; quod clariora indolis ad pietatem aptæ documenta cernebantur in Neophytis Pagorum quatuor circa Bayam. Nam iucunda in bis æmulatio pietatis gliscebatur, præsertim inter eos, qui mensâ dignabantur cælesti. Hi iam sibi planè exitimabant

272

Inde ad Pagos Sirigio fluminis pergit.

273

Itineris pericula euadit.

274

P. Ludouicus, Grana, & Franciscus Pintus in auxilio mittuntur à Prouinciali ad S. Thomæ Pagum.

275

Lusitanis exciuntur.

276

Ab alijs Pagis desiderantur.

277

Templum B. Mariæ à Spe dedicatur.

278

Mamaluchi supplicioses de Patribus ingunt.

279

Recentes in fide turbantur.

280

à P. Gaspare confirmantur.

281

Iterum à Mamaluchis tententur.

282

P. Io. Pereria à Prouinciali sufficitur, vt cum P. Gaspare tumultus sedent.

283

Eucharistia fructus.

ab

284
Nostri in Pa-
gis quæterni
distribuntur.

285
Ex Europa sex
operatij cum
Sanctorum re-
liquijs adue-
niunt.

286
P. Serranus in
Italiam Pro-
uincie Procu-
rator venit.

287
Mexici res.

288
Nostri Colle-
gia expectantur.

289
Guaxacæ Col-
legium insti-
tuitur.

290
Propinqui Re-
ligiosi aduer-
santur.

291
P. Euerardus
Domum cum
litibus recusat.

292
Tandem omnia
pacantur.

293
Milio in Me-
chuacana Pro-
uincia.

ab omni peccati labe purum animum conseruandum : itaque vitam instituebant ce-
tero populo recti exempli luce omni ex parte conspicuam : & ita existimabat po-
pulus ijs viuendum : ad eamque formam suos quisque componebant mores ; vt ipsi
quoque fierent tandem mensæ Diuinæ participes. In singulis horum Pagorum iussu
Patris Euerardi quaternos de Societate Prouincialis collocauit, quò commodius
populum excolere, disciplinæque tueri leges Religiosæ possent. Et aduerti hoc an-
no sex partim Itali, partim Lusitani virtute, studioque salutis proximorum, & vo-
luntate multa pro Christo tolerandi benè instructi, opportunum fuere supplemen-
tum. Eâ tamen re toti Ciuitati Sancti Saluatoris optatissimi aduenere, quòd multas
attulere Sanctorum reliquias : in ijsque ex vndecim millibus Virginibus Ca-
pita quatuor, & Beatæ Virginis effigiem Romæ ex Exquilina Sancti Lucæ expres-
sam : quæ ornatissimâ supplicatione Lusitanis deducuntibus, non modò ex Vrbe,
sed etiam ab Villis ad eam rem congregatis, illata in Collegij Templum fuit, die
Sanctissimo Christi Corpori sacro post meridiem. Deiparæ effigies in Collegio
Bayensi tantum in sanctioribus per annum diebus cæpta populo magnâ pietate
confluenti ostendi : Virginum capita, ac cetera sacra pignora per cetera Societatis
domicilia sparsa. Huius anni exitu Pater Gregorius Serranus Collegij Bayensis
Rector Prouincie Procurator in Italiam venit. Prosperrimè in Hispania noua Socie-
tatis labores procedebant, & inchoata superiore anno litterarum studia Mexici
vehementer incitabant primis in Urbibus Collegiorum sitim, Mechuacani, & Ci-
ues Sancti Angeli, & Zacatecani, & Guatimalenses, & Guaxacani vehementer in-
stabant : datis non ad Prouincialem modò, sed etiam Romam literis ad Patrem
Generalem, & in Hispaniam ad Regem Philippum. Quæ fuit causa quamobrem
Rex nouas ab Patre Generali Religiosorum copias postulare, laudans Societatis
vitam, doctrinam, & exemplum, & nominatim quantum nouæ Hispaniæ Patres
proficerent. Sed vt nunquam ab sanctis progressibus Satanæ abest inuidia ; conatus
est improbus non magno in spem motu maximum facere compendium. Guaxaca è
primis est eius Regni Ciuitas, Hispanorum frequentia nobilium, ac locupletum,
octoginta leucis ab Mexico. Huc multum, diuque rogatus Sancius, ipsum Mexi-
cani Collegij Rectorem Didacum Lopium, & Ioannem Rogerium misit, qui per
quadragenarium ieiunium præsto essent. Horum vsu expertaque industriâ inflam-
mati Ciues certam pecuniam ad stabilem sedem ponendam decernunt, Quidam
Canonicus ædes donat admodum opportuno situ : quarum possessio Ciuitate tri-
buente inita pacatè est. Sed ecce lis ex vicinitate Patrum Prædicatorum, qui pri-
uilegijs rati suis fraudem ferri; Episcopum ex eadem familia permouere, vt et-
iam, interposito anathemate, eâ Sede Patres interdiceret. Lopius, & Rogerius So-
cietatis tueri iura aggressi, quæ nouo etiam Gregorij Pontificis diplomate Socie-
tate confirmata cognorant. Idque Diploma subinde misit Româ Euerardus, iu-
bens proferri, vt constaret æquitas causæ. Ceterum Domum donatam remitti, ne
ex litibus nouæ sedis auspicijs caperentur. Sed cum hæc peruenerunt in Prouin-
ciam literæ; iam optimo cum populi exemplo, non modò cognitâ meliùs causâ,
Antistes, ac Religiosi Societati satisfecerant; sed etiam ille Domum Societati op-
portuniore loco donat, eximij cum paternæ caritatis documentis. Ita concordia-
bus animis, viribusque coniunctis commune Religionis bonum promoueri cæp-
tum. In Mechuacana Prouincia pascuarum adhuc sedes fuit Episcopi: nec magna
ibi Hispanorum frequentia, sed permagna indigenarum. Accersiti à Clero Socie-
tatis homines per interregnum Episcopale. Templum ab eo, & redditus certos vl-
trò delatos accepere. Ita tanquam in statione Sacerdotes duos, cum tribus Lai-
cis, Prouincialis ibi collocauit, quoad Visitator Plaza, cui rem Generalis commi-
serat, perpetuam sedes ponenda esset, statueret. Vnusque Patrum Scholastico-
rum Collegium à Clero ædificatum, tantisper dum rite disciplina vsuformaret,
procurare, & pueros docere Grammaticam permixtus est. Plaza cum Socijs qua-
tuordecim in Peruiam, quòd rerum instantium aduocabat grauitas, pergens, Pana-
mam tertio Idus Februarij venit. Nouem eorum statim, & ipsum Visitatorem gra-
ues morbi inuasere, & tanquam solenne tributum Iacobum Suarium ibidem mors
abstulit,

abstulit, quinto Nonas Martij, virum prudentem, ac piū, qui multos annos Martertinum Collegium in Sicilia rexerat. Ceteri quanquam dubiā valetudine, repetitā navigatione, duodecimo Kalendas Iulij Limam attingere: Plaza terreno itinere, quo salubrius utebatur, prægressus, rerum statum domesticarum multo reperit meliore loco, quàm fuerat proximis annis. Tamen religiosa disciplina multa habebat laxiora: ad quæ seuerius formanda, & Societatis legum custodiam inducendam sedulo instituit. Sed nihil æquè inuit ad incitandam domi, forisquæ pietatem; atque Sociorum recens aduētorum vegeta, ac robusta exempla. Eminebat inter omnes Balthazaris Pinne, & Ioannis Montoyæ: quorum ille Societatem in Sardinia fundarat; hic Siculæ Prouinciæ præfuerat, ardor in ætate fessā integer. Statim aggressi linguam ediscere, breui perdidicere. Ceteros inter labores bis in hebdomada verba tacere Pinna in foro instituit: Dominico die ad Seruos Æthiopes: feriā autem sextā puerorum elementariorum agmine præeunte, cum caput fidei contentu, deducebatur in locum fori frequentissimum: vbi superiore quopiam loco confenso contentione magna, de peccati fuga, de complectenda virtute, de nominissimis declamabat sic; vt non multitudo solum ad audiendum plurima conflueret; sed, & ipse postā sellā Prorex publicè interesset. Pater Montoyæ præcipuè se excipiendis confessionibus indigenarum dedit: valde admirans vnde olim increbuisse opinio tam ineptos esse Christianis Sacramentis Peruuos: cum per bonæ ipse indolis reperiret. Quod in Vico Sancti Iacobi magis apparuit: vbi etiam diuinitissimum Christi corpus, quanquam magno delectu, cepit præberi, maximo emolumento suscipientium. Nimirum permagni interest, ad Discipulorum profectum & nomen, præstantia Magistrorum. Interim Alphonsus Barzana, & Ludouicus Lopius cum Consaluo Ruitio Fratre Potosinos excolebant: quorum consilio, & industria, tum Magistratus Ciuilis, tum Ecclesiastici iussu aleatores, & quæstus infamis mulierculæ solum iussu mutare: ceterorum verò siue Peruuorum, siue Hispanorum nemo propè reliquus fuit, qui generali confessione rationes conscientie suæ non compoluert. Bartholomæus Hernandus in Oppido Guanuco, mox etiam Guamangæ Christianam Doctrinam in compitis interpretans, sæpè perorans in Templis, & alia obiens solennia, sanctitatis nomen virtutis constantiā adeptus; in ceteris fructibus Virorum nobilium graues inimicitias diremit. Michaël Fontius, & Christophorus Sancius ad Oppida Bracamori, & Ciaciaporē pari euentu profecti. Ioannes Zuniga Collegij Cusquenſis Rector ad montes excurrit, qui Andes vocantur, & ad mare Arcticum spectant. Sunt ea iuga propter asperitatem inhospitalia, & conualles proximæ propter aëris inclementiam, & incubantis caloris vim valetudini perniciose. Tamen quia nihil imperium, nihil formidolosum auro est, cum Coca ibi proueniat: cuius vt supra memini, quæstuosissimum commercium in Peruuia est; valde ab externis, & indigenis celebrantur. Ceterum, quia non tam multos Diuina, quàm humana inuitant lucra; inopiā Sacerdotum, nunquam ferè Diuinis de rebus ibi sermo auditur: quo maiore opportunitate duos menses in earum solitudinum cultura Zuniga desudauit, Porcillo interim, quem Lima Vistorator misit Cusqui salubriter laborante. In Ambaris, & Caxatambi Vicos, aliquot iam annos Catechistā, & Sacerdote destitutos, duo profecti, exceptique apparatu festo, ornatis flore vijs, & arcubus virenti fronde extructis: Hic non solum baptismum impertire permultis, alios matrimonio Ecclesiastico copularunt, catechismo omnes erudiere; sed etiam ne per eorum absentiam Christiana doctrina in obliuionem veniret; trecentos ferè pueros diligentissimè edoctos, tanquam Præceptores futuros inter populos salubri inuento distribuere.

294
Iacobi Suacij
mors.295
Nostrorum sta-
tus Lima.296
P. Pinna, &
Montoyæ in
Peruuia labo-
res.297
Peruuus Chri-
stianis Sacra-
mentis non in-
epti inueniun-
tur.298
Alphonsus Bar-
zana, & Ludou-
icus Lopius
excolunt Poto-
sinos.299
Eijciuntur alea-
tores & meic-
trices.300
Bartholomæi
Hernandi labo-
res.301
P. Zuniga ex-
cursionem ad
montes.302
Ambaris, &
Caxatambi Vi-
cos duo ex No-
stris excolunt.